

LŐRINCSIKNÉ LAJKÓ DÓRA

Az időskori gondozás multidiszciplináris jövőképe

„A középső nemzedéknek az idősekkel szembeni kötelezettségeit a nemzedékek közötti szerződés metaforájával szokták körülírni: a középső nemzedék ellenszolgáltatásként ellátja az idősebb nemzedéket a tőle gyermek- és ifjúkorban kapott gondoskodásért. De a középső nemzedéknek létezik-e olyan kötelezettsége, ami abban áll, hogy elegendő gyermeket neveljen föl, és ha igen, akkor a középső nemzedék kivel szemben vállalta ezt a kötelezettségét?”

(Herwig Birg)

Frank Schirrmacher az időskor folyamatainak, következményeinek kutatása tekintetében úgy fogalmaz, hogy „[a]z öregedés társadalmunk kultúrtörténetében és evolúciós történetében még csak gyerekcipőben jár: [...] ezen a területen a kutatások még alig 50 évre tekintenek vissza.”¹ Erről az 50 évről pedig elmondható, hogy a kutatási folyamatok csupán az utóbbi közel 20 évben kezdtek „dömping-szerűvé” válni, a demográfiai előregedés folyamatainak sürgető szorításában. E kutatások elsősorban inkább orvosi, pszichológiai, vagy demográfiai megközelítésből vizsgáldtak. Az idősödés vizsgálatának – leszámítva a nyugdíjrendszerre vonatkozó kutatásokat – eddig nem létezett jogi, szociális jogi szegmense. Így az idősödésből adódó kiszolgáltatottság összetett témájának jövőjét körvonalazni valódi kutatási élmény.

Gábor Dénes szerint „[a] jövőt nem lehet előre megjósolni, de a jövőnket fel lehet találni.”² Ennek tükrében jelen tanulmányomat a magyar időskori gondozás „jövőfeltalálásának” szánom. Célom egy olyan komplex rendszer megrajzolása az eddigi tudományos szakirodalom eredményei és a napi sajtó híryanagjai mentén, amely ötvözi azokat a megoldási sémákat, amelyek segítségével egyfelől kezelhetők a jelenlegi rendszer kapcsán felvetett főbb hiányosságok, másfelől valódi reagálás történhet az időskori gondozás iránti szükségletek vonatkozásában.

A jövő lehetséges változásait, intézkedéseit – a komplex rendszer problémamegoldó szegmenseit – három fő csoportba soroltam be az alapján, hogy az adott lehetőség az időskori gondozás iránti szükségletet milyen irányból befolyásolja, azaz a szükséglet

¹ FRANK SCHIRRMACHER: *A Matuzsálem-összeesküvés*. Scolar Kiadó. 2007. 31–32. p.

² http://www.mta.hu/index.php?id=634&no_cache=1&backPid=417&tt_news=10115&cHash=b67de783b2

[Letöltés dátuma: 2008. november 5.]

kialakulásának valószínűségét csökkenti, vagy a már kialakult szükséglet kielégítését könnyíti, vagy a már kialakult szükségletet kezeli. Fentiek fényében az általam alkalmazott csoportok a következők: a) az időskori gondozás iránti szükséglet megelőzésének lehetőségei, b) az időskori gondozás iránti szükséglet kezelését könnyítő lehetőségek, valamint c) az időskori gondozás iránti szükséglet kezelésének lehetőségei.

1. Időskori gondozás iránti szükséglet megelőzése

Az időskori gondozás iránti szükséglet megelőzéséhez azokat az intézkedési lehetőségeket sorolom, amelyek segítségével az időskori gondozás iránti igény csökkenthető, tartamában visszaszorítható, illetve legideálisabb esetben az igény tényleges kialakulása elkerülhetővé válik. Ezen lehetőségek alatt olyan tevékenységeket, intézkedéseket értek, amelyek az időskor hatékonyabb definiálását eredményezik, és segítséget nyújtanak az egyének számára, hogy időskori életéveiket kiegyensúlyozottan, önértékelésüket megtartva, aktívan éljék. Az időskor hatékonyabb definiálásának programja így azt eredményezi, hogy az idősök korábbi testi, lelki aktivitásuk megőrzésével hosszabb ideig képesek önálló életvitelüket megőrizni.

Erősen hiszem, hogy minden életkorszaknak megvannak az erősségei a maguk gyengeségeikkel együtt, függetlenül attól, hogy azt gyermekornak, ifjúornak, felnőttornak, vagy időskornak nevezzük. Azt is vallom, hogy egy embert soha nem az életkora, hanem önmaga alapján kell megítélni, hiszen a jószándék, az alkotókedv, az egészség – és hosszasan folytathatnám – nem szükségképpen életkorhoz kötött. *Faragó Judit* úgy fogalmaz, hogy „az idős emberek gondjainak megközelítésében le kell számolni az 'Őreg néne őzikéje' képpel. A klasszikus nagyí-szerepeknek a mai emberek sem akarnak megfelelni, hiszen ők a hatvanas évek, a beat-korszak huszonévesei, akik az unokáik vagy a gyermekeik kiszolgálása és a cicagondozás kispolgári idillje helyett a saját életüket szeretnék egészségesen és aktívan végigélni.”³ Tanulmányomban ennek megfelelően a jövő-kép bemutatásánál nem csupán az időskori kiszolgáltatottságra helyezem a hangsúlyt, hanem a kiszolgáltatottság megelőzésére – az egészségtudatos, aktivitásukat sokáig, akár életük végéig megőrző idős generáció képét materializálom.

Az időskori gondozás iránti szükséglet megelőzéséhez, avagy más néven az időskor hatékonyabb definiálásának programjához sorolt lehetőségeket további két csoportra bontottam: a) az egészségmegőrzés és b) a társadalmi aktivitás megőrzésére.

1.1. Egészségmegőrzés

Az időskori gondozás iránti szükséglet megelőzésének egyéni feladataként a „sikeres és boldog öregedést”⁴ határozom meg. A sikeres és boldog öregedést *Iván László* úgy definiálja, „hogy a humán életkapacitáson belül, amely jelenleg 135–140 naptári év maximális élettelehetőséget jelent, az egyén minél hosszabban éljen kielégítően, fenntart-

³ FARAGÓ JUDIT: *Kortalanul, határtalanul – Új és nagy generációk az interneten*. 2001. <http://www.infopoly.info/ite/ittk.htm> (Letöltés dátuma: 2006. december 20.), 2. p.

⁴ IVÁN LÁSZLÓ: *A sikeres öregedés rendszerszemlélete*. in.: Imre Sándor-Fábián Gergely: *Őszülő társadalmak*. Debreceni Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar kiadványa, Nyíregyháza, 2006. 9. p.

ható egészségben és életminőségben.”⁵ Véleményem szerint ennek a fogalomnak van egy szubjektív és egy objektív oldalról megragadható eleme. A szubjektív fogalmi elem a „kielégítően” kifejezésre vezethető vissza. Ugyanis ez az, amit igazán csak az időskorú személy tud megítélni, hogy biológiai, pszichológiai adottságainak köszönhetően, számára milyen élet minősül kielégítőnek. Mivel különbözőünk egymástól, ezért különböző lesz az a színvonal is, ahol a kielégítő életszintet meghúzzuk magunk számára. Az előbbi definíció objektív fogalmi eleme a „fenntartható egészség és életminőség” kifejezésben jelenik meg. Ez azokat az öregedéshez kapcsolható, gerontológia által általánosságban definiálható jellemzőket jelenti, amelyek az öregedés folyamatában megfigyelhetők.

Ennek tükrében a sikeres és boldog öregedést röviden úgy határozom meg, hogy az magában ötvözi az adott időskorú személy fizikai és mentális egészségét.⁶

Mára már több gerontológiai kutatás is igazolta, hogy az idősök fizikai és mentális „hanyaglása” korántsem az idősödés egyenes következménye, sokkal inkább okolható ezért az idősödéssel gyengülő regenerációs képességből eredő, egyre gyakoribbá váló betegségek nem megfelelő kezelése – rosszul megválasztott szemüveg, nem megfelelő, gyakran felelőtlen gyógyszereszedés, stb. – által kialakuló fizikai és mentális panaszok együttese. Az olyan jellegű elváltozások kapcsán, amelyek az időskorú személy számára nem okoznak igazán súlyos problémát – az egyre romló látás, hallás – az idősök gyakran hangoztatják, hogy „arra a kis időre már minek kezeltessem”. Az ilyen típusú magatartásban rejlő nihil több okra is visszavezethető. Ilyen ok lehet az időskorúak világunk fiatalsági kultuszából táplálkozó azon pszichés félelme, hogy a kezeléseik kapcsán elhangzik felettük az értéktétel „öreg vagy”. A másik ok a kivizsgálás anyagi kiadásaitól való félelem, amely sok esetben arra vezethető vissza, hogy az idősök nem informáltak kellően arról, hova fordulhatnának segítségért, és az mennyibe is kerülne számukra. A harmadik ok a mobilitás esetleges beszűkülésére vezethető vissza.

A jelenkor a fiatalság és a hosszú élet ősi vágyára építve elhozta az ún. „anti-aging” korszakot, amelynek keretében mind az egyének, mind a tudomány kutatja azon módszereket, amelyek segítségével nemcsak egyre hosszabban, de fizikai és lelki ifjúságban élhetjük le életünket.

Az egyének módszerei. A minél hosszabb, és ifjúságunk ereje teljében élt élet megvalósítása érdekében rendkívül fontos az egészséges táplálkozás, fiatalabb korban elkezdett, és rendszeresen végzett testmozgás, sportolás, az aktív pihenés, a hobbi tevékenységek megtalálása, a saját életritmusunkhoz való alkalmazkodás és a szellemi kapacitás megőrzése. Az egyéneknek nagy felelősségük van arra nézve, hogy időskoruk milyen minőségű és tartalmú lesz. Azonban nem szabad megfélemlenünk arról, hogy a legtöbb esetben a pusztá elhatározásnál azért több kell az ember életminőségének kialakításához – tenni kell érte, mégpedig rendszeresen beleépítve életünkbe. Sok tekintetben a megfelelő életminőség, egészség megőrzése nem igazán pénz kérdése, hiszen egy

⁵ IVÁN: 9. p.

⁶ A WHO 1997-ben alkalmazta először az „aktív öregedés” fogalmát. WHO: Active ageing: A policy framework. http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf [Letöltés dátuma: 2009. április 1.] E fogalmat azzal a szlogennel összegezték „Az évek hozzáadódtak az élethez, most rajtunk a sor, hogy hozzáadjuk az életet az évekhez” (‘Years have been added to life; now we must add life to years’). TONY MALTBY – GORDON DEUCHARS: *Ageing and Social Policy in the European Union: A Contextual Overview*. in.: John Doling – Catherine Jones Finer, Tony Maltby: *Ageing Matters. European Policy Lessons from the East*. Ashgate Publishing Limited. Great Britain, Bodmin, Cornwall, 2004., 35. p.

hosszú séta, vagy a könyvtárban eltöltött folyóirat-olvasás nem jár jelentős költséggel.⁷ Sokkal inkább a negatív tudati hozzáállás jelenthet tényleges akadályt. Természetesen egy szellemileg és fizikailag is igazán aktív idősorhoz azonban már elengedhetetlen a kiadások fedezetére a pénz megléte. Hiszen csak abból finanszírozhatók az egészségügyi életmód kiadásai, sportolás, hobbik, egészséges ételek költségei, vagy a magány és annak negatív folyamánai megelőzésének költségei, kulturális élet, utazások, önkéntes tevékenység végzésének kiadásai. Azonban az ilyen összegű megtakarítások képzésére a még dolgozó emberek döntő többségének egyáltalán nincs lehetősége, illetve annak a viszonylag kisebb számú csoportnak a tagjai, akik – több-kevesebb erőfeszítés árán – képesek lennének a megtakarítások képzésére, nagyobb százalékuk ennek ellenére nem teszi ezt, mivel hiányzik a tartalékképzési hajlandóságuk. Így a megtakarítások képzésére való tudat kialakítása elengedhetetlenül fontos ahhoz, hogy a jövőbeli egyéni megoldások között szerepeltethessük ezt a lehetőséget.

A tudomány módszerei. A tudomány lázas erővel kutatja az „anti-aging” módszereket.

Például az amerikai Salk Biológiai Tanulmányok Intézetének kutatócsoportja, *Andrew Dillin* professzor vezetésével 2007-ben megtalálta a hengeresférgekben azt a gént (pha-4 jelű gén), amely a kalóriamegvonásnak köszönhetően hozzájárul az élettartam jelentős meghosszabbodásához. Mivel az emlősök, így az ember is hordoz ehhez nagyon hasonló géneket, ezért ezen felfedezés számunkra is nagy hatással lehet.⁸

Igazából még nagyon távolinak tűnhet, a kutatószakemberek szerint azonban nincs már olyan messzire az az idő, amikor genetikailag is módosítható lesz az ember, kiküszöbölve a betegségekre, fizikai kiszolgáltatottságra való hajlamot, és külső-belső fizikai adottságában tökéletesnek tekinthetőek lesznek. Jelenleg két tudományos fejlesztési irányvonal körvonalazódik, az egyik a technikai-technológiai alapú tökéletesítés, a kibernetikus fejlesztések iránya, a másik a genetikai tervezésen alapuló, DNS-kód módosításával járó biokémiai fejlesztés iránya. Két neves szakembert és nézeteit emelném ki – *Gregory Stock* és *Francis Fukuyama* –, akik mindketten vizsgálták a biotechnológia jövő távlati következményeit.⁹ *Gregory Stock* úgy vélekedik, hogy ma már technológiaiilag megoldott és elfogadhatónak tűnik, hogy az embrión genetikailag módosítsunk, a kérdés azonban az, hogy ebben a genetikai módosításban meddig megyünk el. Szerinte a génmanipuláció célja a minél hosszabb élettartam, örökletes és egyéb betegségek leküzdése, tökéletes utódok létrehozása, így a jövő valódi lehetőségei a genetikában rejlenek. *Stock* úgy véli, hogy a humán genom projekt csupán a kezdeti lépés volt, és belátható időn belül eljutunk addig a fejlődésig, hogy a genetikai módosítás nyomán utódaink lényegesen eltérnek majd a ma emberétől, ez a jelenség pedig felveti szerinte azt a kérdést, miszerint homo sapiensnek nevezhetjük-e még őket. Álláspontját sokan támadják, mondván ez az eljárás fajnemesítés rosszízű múltjának jövőbeli leképződése,¹⁰ a genetikailag nem módosított emberek tömeges kiszolgáltatottságba kerülnek, valamint a

⁷ Természetesen a Maslow-féle szükségletpiramis elve itt is érvényesül, ezek az egyszerű, különösebb kiadással nem járó tevékenységek csak akkor folytathatók, ha az alapvető fiziológiai szükségletek kielégítésének feltételei megvannak.

⁸ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/6612411.stm> [Letöltés dátuma: 2007. július 7.]

⁹ KÖMLÓDI FERENC: *Vita a poszthumán jövőről Gregory Stock versus Francis Fukuyama*. Kömlódi Ferenc, 2002. augusztus 21. http://index.hu/tech/cyberia/cyb_0824/ [Letöltés dátuma: 2009. február 20.]

¹⁰ Már PLATÓN eszményi állammodelljében megjelennek az eugenetikai intézkedések, miszerint azon újszülötteket, akik nem felelnek meg az állam minőségi követelményeinek, meg kell ölni.

génmanipuláció elmélyíti a szegények és gazdagok közti szakadékot. *Francis Fukuyama* úgy érvel *Stock* nézetei ellen, miszerint a génmanipuláció, és az ezáltal előálló posztthumán lét aláássa az emberi méltóságot és az emberi élet természetes útját.

Véleményem szerint – a fentiek összefoglalásaként – a sikeres és boldog öregedés tényleges megvalósítását alapvetően három tényező hátráltatja.

Az első, hogy már fiatalabb korban kellene elkezdenni a rendszeres testmozgást, a tudatformálást, a helyes táplálkozást annak érdekében, hogy az időskori évek teljes egészében kihasználásra kerülhessenek. Azonban ennek élettudattá alakítására sokszor a teljesítmény-központú, igen stresszes munkakörülmények okán egyáltalán nincs, vagy csupán nagy fizikai és/vagy anyagi megterheltséggel kerülhet sor.

A másik hátráltató tényező az, hogy a jelenlegi idős generáció a kiadásai tekintetében gyakran pont a megfelelő fiziológiai szükséglet-kielégítésükön – táplálkozás, fűtés, tisztálkodás, orvosi ellenőrző vizsgálatok – igyekszik spórolni, ezáltal hosszabb távon rontva életésélyeit, és növelve gondozási kiszolgáltatottságának kockázatát.

A harmadik ok pedig, hogy Magyarországon ma nem működik megfelelő informális hálózat, amely segítségével tudatosá lehetne tenni az életminőség megfelelő tervezését, kialakítását.¹¹

A sikeres és boldog öregedést hátráltató tényező lebontására a következő javaslatokat fogalmazom meg.

Megoldás lehet egyfelől a rekreációs tevékenységek támogatása, még pedig ennek egyik leghatékonyabb módja, ha a munkahelyek aktív részvétele megvalósul az egészséges élet kialakítása során. A munkáltatók bevonásával kell a munkavállalókat ösztönözni az aktív, rekreációs tevékenységekre. Ennek kiváló példája a cafetéria rendszer keretében a rekreációhoz szorosabban, tágabban kötődő tevékenységek támogatása.¹²

A másik megoldás lehet a nyugdíjrendszer megfelelő, paradigmaticus átalakítása a megváltozott társadalmi, gazdasági viszonyoknak megfelelő módon. Ennek elemzése nagyon messze vinne tanulmányom eredeti témájától, így itt csak annyit kívánok kiemelni, hogy célszerű lenne fokozni a tájékoztatás rendszerét a nyugdíjszerzési idő alatt is, hogy folyamatosan szembesüljenek a majdani nyugdíjasok azzal a ténnyel, mennyi nyugdíjat tudnának megszerezni a jelenlegi befizetések mellett. Németországban, Svédországban és Finnországban is működik ez a tájékoztatási rendszer, amelynek keretében a lakosságot kötelező évente kiértesíteni, hogyan állnak az adott személy vonatkozásában az aktuális nyugdíjra jogosító befizetések és ez alapján az illető személy milyen összegű nyugdíjra lenne jogosult.¹³ Magyarországon a magánnyugdíj-pénztáraknak már van hasonló jellegű kötelezettségük a magán-nyugdíjpénztárak befektetési és gazdálkodási tevékenységéről szóló 282/2001. (XII. 26.) kormányrendelet 22. § (2) bekezdés 1) pontja értelmében. A pénztár köteles évente a pénztártagnak, az egyéni számlájának tárgyévi alakulásáról jelentést küldeni, amelynek azt is tartalmaznia kell, hogy a nyugdíjbavonuláskor mekkora összegű lesz előreláthatóan a magánnyugdíjpénztár által folyósított járadékszolgáltatás nagysága. Azonban ezt a jelentést csak olyan

¹¹ Kezdeményezések azonban már vannak főleg a tájékoztatás terén, az iskolai oktatásba beépített tájékoztató előadások, illetve a Médiaunió Alapítvány 2009-es „Rajtad is múlik az egészséged megőrzése!” motívóval meghirdetett kampánya. Elérhető a <http://www.nincsde.hu/> webhelyen.

¹² Azonban a gazdasági-pénzügyi válság miatt ezek adómentességét a tervek szerint visszavonják, vagy kurtítják, ezzel féltő, hogy kiüresedik a cafetéria rendszer.

¹³ Ameddig a takaró ér. Nyugdíjak 2009-ben. HVG 2008/45. 120. p.

magánnyugdíjpénztári tag felé kell elkészíteni, akinek a tagsága 15 évnél régebben keletkezett, valamint a tag 15 éven belül eléri a rá irányadó öregségi nyugdíjkorhatárt. Így a tényleges „szembesítési cél”, amely rádőbbsenhetné az egyéneket a nyugdíjas éveik anyagi kilátásaira, nem teljesen érvényesül, hiszen korlátozott az érintett személyi kör, és nem vonatkozik a tájékoztatási kötelezettség a nyugdíjjogosultság megszerzésének teljes időtartamára.

A harmadik hátráltató tényezőre megoldást jelenthetne egy jól szervezett információs hálózat kiépítése.

1.2. Társadalmi aktivitás megőrzése

A társadalmi aktivitás megőrzéséhez azokat az eszközöket sorolom, amelyek segítségével az időskorú személy időskorából adódóan nem kerülne ki a társadalom vérkeringéséből, hanem annak aktív részese maradhatna. Ezen programok azért jelentősek, mivel hozzájárulnak ahhoz, hogy az idősek ne szigetelődjenek el, társadalmilag hasznos tevékenységet végezzenek, így ezzel is megőrizve szellemi fittségüket és lelki egyensúlyukat.

Az alábbiakban összegzem a társadalmi aktivitás megőrzésére szolgáló programjavaslataimat úgymint a) nyugdíjba-vezetés programja, b) még több internet- és számítógép-kezelői tanfolyam támogatása, c) civil szervezetek támogatása és d) a politikai döntéshozatalbeli tevékenységük fenntartása és erősítése.

Nyugdíjba-vezetés programja. Javaslatom szerint a társadalmi aktivitás megőrzésének egyik programja a nyugdíj előtt álló személyek „nyugdíjba vezetése” lehet. E program célja annak elkerülése, hogy a nyugdíjazás élménye ne egyik napról a másikra érje az adott személyt. A nyugdíjba vezetés programja – rövidített munkaidő által – azt a célt szolgálná, hogy az adott személy megtapasztalhassa a felszabaduló idejének hatását és legyen ideje alkalmazkodni a nyugdíjas éveikhez. Úgy vélem hasznos lenne, ha a nyugdíj előtt álló személy részt venne egy „felkészítő oktatásban”, amelynek keretében megismerné azt az információs rendszert, ahová fordulhat majd nyugdíjas éveit alatt, valamint azokat az aktív tevékenységeket, amelybe bekapcsolódhatna nyugdíjazását követően. Ugyanakkor ez a „nyugdíjba-vezető program” nem csupán a munkavállaló számára lenne hasznos, hanem a munkáltató számára is, mivel a nyugdíjba készülő a helyébe lépő új munkaerőt nemcsak „be tudná tanítani”, hanem ténylegesen át tudná adni a korábbi években megszerzett tapasztalatokat, ezzel biztosítva a munkáltató zökkenőmentes működését. Ennek finanszírozható kivitelezése megoldható lenne például a START-kártyával alkalmazott, új munkaerő bérét könnyítő támogatással.

Még több internet- és számítógép-kezelői tanfolyam támogatása. A társadalmi aktivitás megőrzésének másik fontos programja lehet az idősebb generáció internet- és számítógép-kezelői tanfolyamának még nagyobb támogatása. Ugyanis e tanfolyamok lehetőséget nyújtanak arra, hogy az időskorú személy virtuálisan kapcsolódjon be a tájékoztatás jelenlegi leghatékonyabb, leggyorsabb rendszerébe. Későbbiekben ez nem csupán tájékozódásra, hanem szórakozásra, kapcsolattartásra és ügyintézésre is szolgálhat, ezzel jócskán csökkentve a szellemi kiszolgáltatottság, magárahagyottság kialakulásának kockázatát, valamint a mobilitás szűküléséből adódó ügyintézési nehézségeket is. Ehhez kapcsolódóan támogatni kellene az időskorúak számítástechnikai beruházási törekvéseit, amelyek, mint eszközök elengedhetetlenek a fenti cél megvalósulása érdekében, ugyanakkor vásárlásaiknak piac-fellendítő hatásuk is lenne.

Civil szervezetek támogatása. Hasznos program az idősök tettekre kész energiáit kiaknázó még több civil szervezet működésének támogatása, erősítése, amelyek önkéntes tevékenységek folytatása keretében lehetőséget nyújtanának az idősök számára nyugdíjas éveik szabad kapacitásainak lekötésére.

A politikai döntéshozatalbeli tevékenységük fenntartása és erősítése. Ugyanilyen fontos törekvés, hogy a politikai döntéshozatal rendszerében ne szoruljanak háttérbe az idősök. F. Schirrmacher megfogalmazza utópisztikus félelmeit erről, miszerint a fiatalok hozzák meg az idősokről az ő fejük felett a döntéseket.¹⁴ Ennek elkerülése érdekében Magyarországon 1994 óta létezik az Idősügyi Tanács, amelynek rendeltetéséről az Idősügyi Tanács működéséről és a működésével összefüggő kérdésekről szóló 1138/2002. (VIII. 9.) kormányhatározat rendelkezik. Az Idősügyi Tanács a Kormány mellett működő konzultatív, véleményező, javaslattevő, a feladatok meghatározott körében koordináló testület. A Tanács feladataihoz tartozik minden olyan intézkedés megvitatása és közvetítése a Kormány és az idős korosztály között, ami meghatározó az életkörülmények tekintetében.

2. Az időskori gondozás iránti szükséglet kezelésének könnyítése

Az időskori gondozás iránti szükséglet-kezelés könnyítésének lehetőségét két irányban látom, az egyik irány a személyi feltételek, a másik irány a tárgyi feltételek bővítésében körvonalazható.

A személyi feltételek bővítésének lehetőségei alatt azokat a megoldásokat értem, amelyek az aktív korú népesség számának bővítésével járulnak hozzá az időskori gondozási struktúra működtetésének könnyítéséhez, alapvetően úgy, hogy az időskori rendszer finanszírozhatóságát növelik. Ezen megoldások a) a gyermekszám növelésének programja,¹⁵ b) a bevándorlás ösztönzése, továbbá c) a feketemunka visszaszorításának programja.

A tárgyi feltételek bővítéséhez pedig azokat a lehetőségeket sorolom, amelyek új technológiai megoldások kialakításával könnyítik az idősök – akár állami, akár nem állami – gondozását.

2.1. Személyi feltételek bővítése

Kopp Mária úgy érvel a Magyar lelkiállapot című felmérés kapcsán,¹⁶ hogy a magyar társadalmi gondolkodásból hiányoznak a közös célok, és ennek hiánya eredményezi, hogy a társadalmi gondolkodásban megjelenő individualizmust egymás ellen fordítjuk. Ezért egy társadalomban szükségesek a közös célok, az ország boldogulása, pozití-

¹⁴ SCHIRRMACHER: 124. p.

¹⁵ Véleményem szerint a gyermekszám-növelés programjának jóval komplexebb a szerepe, minthogy azt csupán a finanszírozhatóság kérdésében lássák. Ugyanis a gyermekszám-növeléssel emelkedik azon hozzátartozók száma, akik az időskorú személyek számára lelki és fizikai segítséget jelentenek, akár az időskori gondozás iránti szükséglet megelőzése tekintetében – például a magány elkerülésében, szeretetteljes kapcsolatukkal erősítve az idősök önértékelését –, vagy az időskori gondozás informális kezelésében – bevásárlás, takarítás, stb. –, csökkentve ezáltal az időskori gondozásban az állami szerepvállalás terheit.

¹⁶ Magyar lelkiállapot. „Boldogok vagyunk, ha adót csalhatunk.” 2009. március 17. HVG.hu http://hvg.hu/egeszseg/20090316_magyar_lelkiallapot_lelkiallkat.aspx [Letöltés dátuma: 2009. március 17.]

vabb jövő-kép kialakítása érdekében. Így az individualizmus romboló hatását semlegesítő, közös célként kívánom felsorakoztatni az alábbiakban bemutatásra kerülő programokat. Hiszen ezen program-lehetőségek nem csupán az állam, hanem az egyének, a civil szervezetek, vallási jellegű közösségek számára is fontos feladatokat tartogatnak és kibontakozási lehetőségeket kínálnak.

2.1.1. Gyermekszám növelésének lehetősége

Kopp Mária úgy nyilatkozik, hogy „a társadalom lassan a nők hobbijának tekinti, ha gyereket vállalnak.”¹⁷ Ezzel az össztársadalmi hozzáállással hozza szorosan összefüggésbe, hogy Magyarországon – ellentétben a csehekkel, szlovákokkal, vagy például a lengyelekkel – nem sikerült még megállítani a népességfogyást, sőt véleménye szerint ez a negatív trend csak egyre fokozódik. Azonban könnyű kijelenteni, hogy a gyermekszámot növelni kell, viszont korántsem ilyen könnyű megtalálni azokat a megoldási tényezőket, amelyek egyenes utat kínálnának a gyermekszám növekedésére.¹⁸ Sokféle program, irány létezik arra nézve, hogy mi a gyermekszám növekedésének záloga. Az alábbiakban – csupán felsorolásszerűen a sokféleség bizonyításaként – néhány megoldást felsorakoztatok:

- a nők rugalmas foglalkoztatásának biztosítása (atipikus foglalkoztatási formák, rugalmas munkaidő, gyermekvállaláshoz, -gondozáshoz kötődő szabadságok, munkaidő-kedvezmények),
- adókedvezmények növelése,¹⁹
- a gyermektelenségi adó bevezetése,²⁰
- családtámogatási juttatások bővítése és mértékük növelése,²¹

¹⁷ Magyar lelkiállapot. „Boldogok vagyunk, ha adót csalhatunk.” 2009. március 17. HVG.hu http://hvg.hu/egeszseg/20090316_magyar_lelkiallapot_lelkialkat.aspx [Letöltés dátuma: 2009. március 17.]

¹⁸ Az Európai Unión belül is nagy kihívás a demográfiai megújulás elősegítése. Az Európai Bizottság szerint jóval több támogatást kell nyújtani a családok számára annak érdekében, hogy a demográfiai kihívásokra megoldás születhessen, és megvalósíthatóak legyenek a lisszaboni célkitűzések. Demographic change: a challenge but also an achievement. Social Agenda. September 2007., No. 15., 9. p.

¹⁹ PONGRÁCZ TIBORNÉ úgy vélekedik, hogy a családok adócsökkentési tervei sem biztos megoldási tervek, hiszen a volt szocialista országok adatai arra utalnak, hogy az adókedvezmény nem ösztönöz gyermekvállalásra. Szlovákiában, Csehországban és Magyarországon – európai összehasonlításban – viszonylag magas a családok adókedvezménye, de mindhárom országban nagyon kevés a termékenységi szint. Viszont a holland és a svéd adórendszer családoknak nyújtott adókedvezménye nem jelentős, mégis mindkét országban viszonylag magas a gyermekszületések száma. Népszabadság Online: Elég lenne vállalni az eltervezetteket. 2007. február 21. <http://nol.hu/cikk/436243/> [Letöltés dátuma: 2007. március 23.]

²⁰ Magyarországon 1956 előtt létezett ez az adófajta, ennek visszaállítása már több alkalommal felvetődött. MIHÁLYI PÉTER: *Ki ki ápoljon?* Élet és Irodalom, 2003., XLVII. évfolyam, 36. szám Elektronikusán elérhető: <http://www.es.hu/index.php> [Letöltés dátuma: 2009. március 22.]

²¹ Magyarországon igazolódni látszik a családi juttatások bővítése és mértékük megnövelése, valamint a gyermekszám megnövekedése közti párhuzam. Gondolok itt a gyermekgondozási segély (továbbiakban: Gyes.) bevezetéséről rendelkező 3/1967. (I. 29.) kormányrendelet, vagy az 1973–1974 közti családpolitikai csomag – a Gyes. összegének felemeléséről rendelkező 11/1973. (XII. 23.) MűM rendelet, a 14 éven aluli gyermekekre tekintettel fizetett szabadnapokat határozott meg, 12/1973. (XII. 23.) MűM rendelet, illetve a szociálpolitikai lakásépítési kedvezményekről szabályozó 7/1973. (I. 26.) PM-ÉVM rendelet, vagy a gyermekgondozási díj (továbbiakban: Gyed.) bevezetéséről szabályozó 3/1985. (I. 17.) MT rendelet, és a Gyed. időtartamát megnövelő 5/1986. (II. 27.) MT rendelet, illetve az 56/1987. (XI. 6.) MT rendelet hatásaira. Bár azt is meg kell jegyezni, hogy ezek hatása nem bizonyult igazán tartósnak, talán kivéve a Gyed-et, azonban ezt elősegíthette az is, hogy 1988–89-ben a családi pótlék összegét jelentősen megemelték. Az ellátások termékenységre gyakorolt hatását GÁBOS ANDRÁS szemléletesen összesíti. GÁBOS ANDRÁS: *A családtámogatási*

- lakáshoz jutás megkönnyítése (visszatérítendő, vagy vissza nem térítendő támogatások, kedvezményes lakásvásárlások),
- gyermekmegőrzők létesítése (állami szerveken keresztül,²² munkahelyi szinten, illetve civilszervezetek útján),
- gyermekbarát környezet kialakítása (babakocsival közlekedés megkönnyítése, közintézményekben pelenkázók létesítése, gyermekbarát lakókörnyezet kialakítása),
- babakötvény bevezetése,²³
- a gyermekvállalás feladatainak nemek közötti egyenlő megosztása,²⁴
- párválasztási, házassági tanácsadások, konfliktuskezelési terápiák,
- családi életre nevelés iskolai tantárggyá tételére törekvés,²⁵
- különböző családmódellek közötti választás biztosítása,²⁶
- anyák felkészítése a szülésre, szoptatásra,
- abortusz-tilalom, vagy a fogamzásgátlás tilalma.

Véleményem szerint, a gyermekszám növekedését komplex, tágran értelmezett családpolitika eredményezheti, amely elemeiben stabil, jól kiszámítható, a meglévő társadalmi problémákra koncentrálna, valamint megfelelően kommunikált a társadalom tagjai felé.

Komplex, tágran értelmezett családpolitika kifejezése alatt *Peter McDonald* családpolitikai fogalmával azonosulok.²⁷ Szerinte a családpolitika három szegmensből tevődik

rendszer termékenységi hatásai – kutatási eredmények magyar adatokon. In.: Gál Róbert Iván (szerk.): Apák és fiúk és unokák. Jövedelemáramlás együtt élő korosztályok között. Osiris Kiadó. Budapest, 2003. 67. p.

²² Ma Magyarországon országos szinten csupán körülbelül 25.000 bölcsődei férőhely létezik. <http://www.fidesz.hu/index.php/wwwjfszhu/images/download/index.php?Cikk=125009> [Letöltés dátuma: 2009. március] 13., valamint Németh, 2008., 137. p., 3.5.19. „Bölcsődék” című táblázat alapján. Ráadásul a gyermekek napközbeni ellátását biztosító intézményben való elhelyezésének szükségessége kihat az állam által működtetett, más szociális ellátási rendszerre is, például a Szocvtv. 37/B. § (1) bekezdés c) pontja értelmében rendszeres szociális segélyre jogosult az az aktív korú személy, aki 14 éven aluli kiskorú gyermeket nevel és a gyermek ellátását napközbeni ellátást biztosító intézményben nem tudja megoldani.

²³ Mivel a babakötvény összege általánosságban kicsi, ezért nem valószínűsíthető, hogy nagy lenne a népesedéspolitikai hatása.

²⁴ 2008-as kormányzati elképzelések körében szerepelt egy javaslat arra, hogy a szülői szabadság megosztását kötelezővé tennék a szülők között. A javaslat lényege az volt, hogy a gyermek két éves kora előtt az apa legalább félétven szülői szabadságon, ha a gyermekkel 3. életévének betöltéséig maradt otthon az anya, akkor az előbbi félétven időtartam további félétvenvel egészüljön ki.

²⁵ Magyarországon egy 1988-as minisztertanácsi rendeletben ennek kialakítása már felbukkant, azonban tényleges megvalósulása még mindig nem következett be.

²⁶ GYURCSÁNY FERENC 2007. február 20-án a demográfiai helyzetről szóló parlamenti vitanapon úgy nyilatkozott, hogy „az uniós statisztika szerint kimutatható kapcsolat van a gyermekvállalási kedv és a megengedő közkltura között, vagyis ha a fiatalok különböző családmódellek között választhatnak, nagyobb hajlandósággal vállalnak gyermeket”. Népszabadság Online: Gyermeket vár a politika. 2007. február 21. <http://nol.hu/cikk/436245/> [Letöltés dátuma: 2007. március 23.] Ezzel szemben PONGRÁCZ TIBORNÉ úgy vélekedik, hogy nem egyértelmű az összefüggés, hogy ott születik több gyermek, ahol erre házasságon kívül is vállalkoznak a párok, hiszen az adott ország tradíciói országoként befolyásolják a gyermekvállalás szokásait. Népszabadság Online: Elég lenne vállalni az eltervezetteket. 2007. február 21. <http://nol.hu/cikk/436243/> [Letöltés dátuma: 2007. március 23.] Ezt erősíti meg VUKOVICH GABRIELLA, szerinte a demográfiai adatokból egyértelműen látszik, hogy az élettársi kapcsolatokban kevesebb a gyermek, azonban ezen kapcsolatok egy része, pontosan a gyermekvállalás okán házasságba fordul. <http://www.fidesz.hu/index.php/wwwjfszhu/images/download/index.php?Cikk=125009> [Letöltés dátuma: 2009. március 13.]

össze. Az első az ún. anyagi ösztönzők, melyek lehetnek rendszeres pénzügyi támogatások, egyösszegű pénzügyi juttatások vagy hitelek, adókedvezmények, -jövőfrák, a gyermekek számára juttatott ingyenes vagy kedvezményes szolgáltatások vagy termékek, lakástámogatások. A második szegmens alatt a tágan értelmezhető családbarát foglalkoztatást érti, amelyhez hozzátartoznak az anyasághoz, illetve apasághoz kapcsolódó szabadságok, a gyermekgondozás intézményei, a rugalmas munkaidő és rövid tartamú gyermekgondozási szabadságok, diszkriminációmentes foglalkoztatás, és a munkaidő-kedvezmények. A harmadik szegmenshez a gyermekekkel és gyermekvállalással kapcsolatos társadalmi elfogadást, támogatást sorolja, úgymint gyermekbarát környezet kialakítása, a nemi egyenjogúság, a házasság és a párkapcsolatok támogatása, valamint a gyermekekhez és a gyermekvállaláshoz kapcsolódó pozitív társadalmi attitűd fejlesztése.

Az általam felvetett komplex családpolitika tekintetében a stabilitás és jól kiszámíthatóság alatt azt értem, hogy a családpolitika koncepciója legyen egységes, kormányzati ciklusokon átívelő, ezáltal az egyének számára tervezhetővé válna.²⁸ Egyetértek *Vukovich Gabriella* megállapításával, miszerint a családpolitika hektikus, és „még a kormányzati cikluson belül is történnek időről-időre olyan változások, amelyek kiszámíthatatlanná teszik a gyermeknevelés körülményeit.”²⁹

A meglévő társadalmi problémákra koncentráció rendkívül fontos egy hatékony családpolitika tekintetében. Erre kiváló példa az 1936. évi XXVII. tc., amely kifejezetten népesedéspolitikai indíttatásból szabályozta az akkori földkérdést, mivel népesedéspolitikailag az akkori kormány azt látta problémának, hogy a gazdák birtokuk elaprózódásának megakadályozására csak kevés gyermekre vállalkoztak. Vagy másik példa lehet a gyermekgondozási díj bevezetéséről szóló 3/1985. (I. 17.) MT rendelet, amely kifejezetten a közepes és magasabb iskolai végzettségűek és keresetűek gyermekvállalását igyekezett fokozni.

A megfelelően kommunikált rendszeren pedig azt értem, hogy fontos a családpolitika céljairól, eszközeiről tájékoztatni a társadalom tagjait, egyfelől, hogy a gyermeket vállalók képesek legyenek átlátni a családpolitika komplex rendszerét, másfelől, hogy a társadalom képes legyen megérteni a családpolitika fontosságát, ezáltal javítva a gyermekvállaláshoz, gyermekneveléshez kötődő társadalmi viszonyulás pozitív irányú alakulását. *Pongrácz Tiborné* a Népeségtudományi Kutatóintézet tudományos főmunkatársa szerint a jó családpolitika segít abban, hogy a leendő szülők legalább annyi gyereket vállaljanak, amennyit elterveztek.³⁰

Habár a komplex problémamegoldás mellett tettem le voksomat, mégis – mint szociális jogász – az alábbiakban a családi juttatások rendszerére vonatkozó néhány jogszabály-változtatási javaslatomat kívánom bemutatni, amelyek hozzájárulhatnak a

²⁷ PETER McDONALD: *The "toolbox" of public policies to impact on fertility – a global view*. Paper prepared for the Annual Seminar 2000 of the European Observatory on Family Matters, Low Fertility, families and Public Policies, Sevilla (Spain), 15–16 September 2000., 17–22. p.

²⁸ TÁRKÁNYI ÁKOS szerint európai kitekintésben erre kiváló példa lehet Franciaország, ahol a családpolitika több évtizede állandó irányt mutat. TÁRKÁNYI ÁKOS: *Európai családpolitikák: a francia családpolitika története*. Demográfia. 1997. XL. évf., 1. sz., 42–61. p.

²⁹ <http://www.fidesz.hu/index.php/wwwjfszhu/images/download/index.php?Cikk=125009> [Letöltés dátuma: 2009. március 13.]

³⁰ Népszabadság Online: Elég lenne vállalni az eltervezetteket. 2007. február 21. <http://nol.hu/cikk/436243> [Letöltés dátuma: 2007. március 23.]

gyermekszám növekedéséhez és kiszámíthatóbb, a társadalom megrendült bizalmát visszaadó rendszert eredményezhetnek. Ezen jogszabály-változtatási logikám a Bismarck-i és a Beveridge-i elgondolások ötvözeteként foghatók fel.

Mivel Magyarország szociális jogi rendszerei közül a biztosítási típusú logika a domináns, így a családtervezés klasszikus rendszeréről elsősorban ezen ellátási sémában kellene gondoskodni. Ezért – meglátásom szerint – hibás az a szabályozási gyakorlat, amely a prioritásokat ettől a logikától eltolva igyekszik szabályozni a gyermekvállaláshoz kapcsolódó ellátásokat, mondván, hogy a biztosítási típusú ellátások mellé a szülők még igénybe vehetik a normatív típusú anyasági támogatást, illetve a családi pótlékot. Helyesebbnek ítélek egy a biztosítási típusú rendszer dominanciáját jobban érvényre juttató családi juttatási rendszert. Javaslatom szerint ez úgy érvényesülhetne a gyakorlatban, hogy a terhességi-gyermekágyi segély, valamint a Gyed. mértékét növelni kellene a jelenlegi 70 %-ról, és a Gyed. vonatkozásában meglévő maximalizált összeghatárt³¹ el kellene törölni. Ennek okán, hogy a terhességi-gyermekágyi segély mértéke bevezetéskor és még utána is hosszú évtizedekig 100 % volt, így saját meglátásom szerint ennek visszaállítása lenne a megfélemlő mindkét ellátás tekintetében. Az ehhez szükséges finanszírozási forrás előteremtésére – véleményem szerint – a jelenlegi táppénz-szabályozást kellene megváltoztatni úgy, hogy a táppénz összege kerüljön maximalizálásra a Gyed. összege helyett. Számos táppénz-visszaélésről tudunk, és az egészségügyi szolgáltatások rendszere a táppénzes időszakban természetbeni ellátások igénybevételére lehetőséget ad, így nem látom be, hogy a táppénz összegének maximalizálására miért ne kerülhetne sor.

Ezzel párhuzamosan a jelenlegi normatív típusú családtámogatási rendszer átalakítását is végre kellene hajtani, ügyelve a Beveridge-tervben megfogalmazott azon logikára, amely szerint a családi terhek kiegyenlítésére különösen nagy gondot kell fordítani, mégpedig nem a biztosítási típusú rendszerek befizetéseiből képzett rendszerből, hanem elsődlegesen a központi költségvetésből. Az átalakító javaslatom, hogy a családtámogatás rendszeréből kizárólag³² a többgyermekes, a tartósan beteg, vagy súlyosan fogyatékkal élő gyermekről gondoskodó, valamint a gyermeküket egyedül nevelő szülőknek³³ kerülne – a jelenleginél magasabb összegű – családi pótlék megállapításra. Mivel általánosságban a gyermekgondozási segély létevel, szabályozásával nem értek egyet – összege túlságosan alacsony, felveti a 90-es évek óta elterjedt „stratégiai gyermek” és a munkavállalás ellenőztönzésének kérdését, illetve céljának okán nem tartom hatékony megoldásnak a Gyes-en lévők keresőtevékenységére vonatkozó előírásokat –, ezért annak megszüntetését javaslom. Véleményem szerint nem szerencsés szabályozás, ha egy alapvetően családtámogatási céllal létrejövő ellátásnak, mint a Gyes-nek, rászorultsági jövedelempótló funkciót adunk. Mivel a Gyes. léte a gyermekgondozás, felmerül a kérdés, ha napi 8 órában dolgozhat a Gyes. mellett az igénybe vevő, akkor az eredeti jogszabályi cél semmiképpen nem valósulhat meg. Ráadásul ebben az esetben a Gyes. funkciója jövedelem-kiegészítés funkciójában jelenik meg.

³¹ Ebtv. 42/D. § (1) bekezdése.

³² Természetesen a jelenlegi Cst. azon szabályozási logikáját kivenném, hogy a családtámogatási ellátások minden gyermeket nevelő szülőnek jár. Ugyanakkor ez az elv továbbra is érvényesülhetne a szociális jog egészében.

³³ Nem értek egyet a jelenlegi szabályozás azon logikájával, amikor saját jogon szerezhető meg a családi pótlék. A tartósan beteg állapotot, vagy a súlyos fogyatékkal élést, vagy a szülő(k) elvesztését nem a családi pótlék rendszerébe kellene beépíteni.

Összegezve megállapíthatom, hogy a fiatalabb generációnak jóval több gyermeket kellene vállalnia, és az új generációk felnevelésének feladataiba erősíteni kellene az idősebb generáció szerepét. Azonban a gyermekvállalási kedv, hajlandóság növelése csak hosszabb – hozzávetőlegesen 30–40 éves – távon érvényesül hatékony megoldásként.

2.1.2. Bevándorlás növelésének lehetősége

Az Európai Unió országaira általánosságban elmondható, hogy a nemzetközi vándorlások célországai, azaz az országokba befelé irányuló vándorlási folyamatokról beszélhetünk.³⁴ Mivel pozitív vándorlási egyenlegűek az Unió országai, ezért ez a természetes fogyás ellensúlyozásának hatékony eszköze lehet – még pedig nem csupán az adott ország népességszámának növelése miatt, hanem mert az annak korösszetételét³⁵ is jelentősen módosítja. Magyarországon a becslések szerint e migrációs hatás nélkül az időskori függőségi mutató 3 %-kal magasabb lenne.³⁶ Így a bevándorlások csökkenthetik az elöregedés által okozott aktív korú népességcsökkenés folyamatát, ráadásul a bevándorlások ösztönzésének valódi, pozitív irányú hatása jóval rövidebb távon megmutatható, mint a gyermekvállalási hajlandóság növelésének programja.

Két lehetséges módja mutatkozik a bevándorlás népesedéspolitikai szempontú, pozitív hatásának érvényesítése tekintetében³⁷: az egyszeri, kb. 1,8 milliós betelepítés, illetve a fokozatos, évente megvalósuló kb. 40.000 fős pozitív vándorlási mérleg megvalósítása.³⁸

Az egyszeri betelepítés nem tűnik megvalósítható törekvésnek, ugyanis hiányzik az alapvető politikai, gazdasági és ideológiai háttér. Valamivel nagyobb esély látszódik a bevándorlás második módjára, a rendszeresen ösztönzött bevándorlás elősegítésére. Azonban a jelenlegi bevándorlási arány ismeretében – ami évek óta stabilan kb. 10–15 ezer fő körül alakul³⁹ – mégsem olyan egyszerű feladat, jelentős gazdasági, társadalompolitikai erőfeszítéseket igényel. A bevándorlás folyamatait hátráltatja, hogy az Európa országaiból, vagy Európán kívülről érkező, elsődlegesen a nem magyar ajkú állampolgárok Magyarországra helyett más, vonzóbb célország felé áramlanak.

Magyarország bevándorlás-politikai szempontból szerencsésnek mondható abban a tekintetben, hogy a bevándorlás ösztönzése irányulhatna elsősorban a szomszédos országokban élő magyar közösségek tagjaira. Ez jelentősen csökkentené a bevándorlás ösztönzésének társadalmi költségeit, mivel a földrajzi közelség, az azonos nyelv, a kul-

³⁴ Általánosságban a migrációs nyereség az Európai Unióban az összlakosság 4 %-át teszi ki. HABLICSEK LÁSZLÓ – PÁKOZDI ILDIKÓ: *Az elöregedő társadalom szociális kihívásai*. in.: Gyulavári Tamás (szerk.): *Az Európai Unió szociális dimenziója*. OFA Kht., Budapest, 2004., 279. p.

³⁵ Az európai országokba bevándorolt népességre a gazdaságilag aktív korú felülreprezentáltság jellemző. Magyarországon az aktív korú népesség kb. 2 %-át migránsok teszik ki. KOVÁTS ANDRÁS: *A magyarországi bevándorláspolitikai problémái*. http://www.mtaki.hu/docs/ter_es_terep_03/t_e_t_kovats_andras_a_magyar_bevandorlaspolitika_dilemmai.pdf, 299. p.

³⁶ HABLICSEK – PÁKOZDI: 279. p., illetve WAFFENSCHMIDT JÁNOSNÉ (szerk.): *Demográfiai Évkönyv*. 2007. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 2008. 101. p., „1.8.15. Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok korcsoport és nem szerint” című táblázata alapján.

³⁷ Cél, hogy Magyarország lakossága ne csökkenjen 10 millió fő alá. KOVÁTS: http://www.mtaki.hu/docs/ter_es_terep_03/t_e_t_kovats_andras_a_magyar_bevandorlaspolitika_dilemmai.pdf f. 301. p.

³⁸ KOVÁTS: http://www.mtaki.hu/docs/ter_es_terep_03/t_e_t_kovats_andras_a_magyar_bevandorlaspolitika_dilemmai.pdf, 301. p.

³⁹ WAFFENSCHMIDT JÁNOSNÉ (szerk.): *Demográfiai Évkönyv*, 2007. 101. p.

turális hasonlóságok nagymértékben megkönnyítenék a bevándorlók beilleszkedését.⁴⁰ Ez a törekvés összekapcsolható lenne az Alkotmány 6. § (3) bekezdésében megfogalmazott céllal, miszerint „[a] Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását.” Persze, erősen megkérdőjelezhető, hogy a mindenkori kormányzat számára mennyire vállalható fel egy ilyen bevándorlás-politika, amely nyíltan a határon túli magyar közösségek „elcsábítását” tűzi ki céljául. Ugyanakkor a határon túli magyar közösségek bevándorlását nehezíti az alacsonyabb értékű ingatlanhoz kötöttség miatt kialakuló munkavállalói cirkuláris migráció, valamint, hogy gyakran az egészségi mutatók még rosszabbak, mint Magyarországon.⁴¹

Magyarország szempontjából a legkedvezőbbek azon bevándorlók lennének, akik jó egészségi állapotban vannak, aktív korúak, és legális keretek között kívánnak letelepedni és dolgozni az országban. Hiszen a bevándorlás ösztönzésének nem csupán a lakosság jelenlegi létszámának és konstrukciójának a megőrzése a célja, hanem az államháztartási alrendszerek finanszírozhatóságának fenntartása is. Egy hatékonyan működő bevándorlási politika tekintetében nagyon fontos, hogy olyan vonzó feltételeket teremtsen, ami miatt érdemes legális keretek között Magyarországra települniük a bevándorlóknak.

2.1.3. Feketemunka visszaszorítása

A feketemunka negatív hatásainak csökkentésére, felszámolására jó néhány intézkedési terv született már, így a személyi jövedelemadó átalakítása, alacsonyabb közteherviselés bevezetése, munkaügyi ellenőrzések megszigorítása, az APEH-ellenőrzés fokozása, különböző tájékoztató-felvilágosító kampányok szervezése. A feketemunka visszaszorítását eredményező megoldások kapcsán *Bencze József* Adam Smith angol közgazdász szavait idézi, „az államot a gazdaság legmagasabb fokára emeljük [...] csupán békére, alacsony adókra és az igazságosságot elviselő közigazgatásra van szükség.”⁴²

Dolgozatomnak nem célkitűzése a feketemunka komplex megoldási rendszerének felvázolása. Azonban egy, a szociális joghoz talán legjobban köthető megoldási utat kívánok bemutatni, az egységesített munkáltatói és munkavállalói járulékfizetés bevezetését.

Az egységesített munkáltatói és munkavállalói járulékfizetés gondolata nem új, a Beveridge-tervben fogalmazódott meg ennek ötlete. Ezen járulékfizetés kiindulógondolata, hogy segítségével csökkenthetők a munkáltató és a munkavállaló terhei, hiszen a járulékfizetés-elkerülési technikák alkalmazása lényegesen visszaszorulna, megszűnne a különböző %-os mértékű járulékfizetésből adódó jövedelemelvitkolás, növelve ezzel a lakosság életszínvonalát és a szociális ellátórendszer fenntarthatóságát. Ez hozzájárulhatna egy áttekinthetőbb, ellenőrizhetőbb befizetési struktúra kialakulásához.

⁴⁰ Amennyiben nem magyar ajkú, magyar hagyománnyal rendelkező bevándorlók érkeznek az országba, csökkenhet a nyelv, a kultúra, a hagyományok ápolása, átörökítése, és a bevándorlók be nem illeszkedése is súlyos társadalmi konfliktusokat generálhatnak. Ezekre Európában több negatív esemény is utal, például Franciaországban, vagy Németországban.

⁴¹ KOVÁTS: http://www.mtaki.hu/docs/ter_es_terep_03/t_e_t_kovats_andras_a_magyar_bevandorlas-politika_dilemmai.pdf, 302. p.

⁴² BENCZE JÓZSEF: *A feketegazdaság elleni fellépés eredményei és lehetőségei*. Statisztikai Szemle. 1999./77. évf., 12. szám. 950. p.

Azonban az egységesített munkáltatói és munkavállalói járulékfizetés bevezetését nehezíti az a gazdasági kalkuláció, amellyel meg kellene határozni, hogy mennyi legyen az a fix összeg, amely biztosítja a fentiekben kifejtett célkitűzés megvalósulását, mégpedig úgy, hogy megállja helyét az az alkotmányos alapelv, miszerint a közterhekhez mindenki – beleértve a munkáltatókat is – jövedelmi és vagyoni viszonyainak megfelelően köteles hozzájárulni.⁴³ Az a tény, hogy a mai közteherviselés rendszerében is léteznek már fix összegű befizetési kötelezettségek, mint a tételes egészségügyi hozzájárulás,⁴⁴ az egészségügyi szolgáltatási járulék, vagy akár a rehabilitációs hozzájárulás, tovább erősítik az egységesített munkáltatói járulékfizetés létjogosultságát.

2.2. Tárgyi feltételek bővítése

A világon egyre gyorsabb ütemben terjednek el azok a technológiai szolgáltatások, eszközök, amelyek az idősök életét igyekeznek az ergonómiai-technikai fejlesztések révén megkönnyíteni, önálló életvitelüket minél hosszabban fenntartani. A berlini tudományegyetemen végrehajtott terméktesztelési kísérlet szerint az idősök nagyon is érdeklődnek a high-tech termékek iránt, és szeretnének ilyen eszközöket használni, csupán a gyártók nem figyelnek eléggé arra, hogy a termékeiket az idősebb korosztály tagjai is könnyen használni tudják.⁴⁵

Az idősök életének technologizálása elsődlegesen nem humanitárius okokra, hanem gazdasági okokra vezethető vissza. Ugyanis ezen projektek technológiai innovációjukkal nemcsak, hogy lehetővé teszik az időskorú személyek önálló életvitelük minél sikeresebb fenntartását, ezzel hozzájárulva az időskorúak lelki nyugalmához, biztonságérzetének és önbizalmának erősítéséhez, hanem új lendületet adhatnak a piac élénkítésére a beruházások, a kutatások európai uniós és hazai anyagi támogatásával.⁴⁶ Ezért a demográfiai elöregedés gazdasági szempontból piacnyitással is jár.⁴⁷ Számos vállalat felismerte az idősök számarányában rejlő piaci lehetőségeket,⁴⁸ és a profitszerzés reményében igyekeznek kitalálni az „új” piaci célközönség szükségleteit és megfelelni igényeinek.⁴⁹

⁴³ Alkotmány 70/I. §

⁴⁴ Bár a jelenlegi gazdasági-pénzügyi válságkezelő megoldások között szerepel a tételes egészségügyi hozzájárulás eltörlése.

⁴⁵ BERTA SÁNDOR: *A nyugdíjasok és napjaink csúcstechnikája*. <http://www.sg.hu/cikkek/31190> [Letöltés dátuma: 2008. augusztus 12.]

⁴⁶ A kutatási előrejelzések azt mutatják, hogy nemcsak az időskorúak érdeklődnek az elsődlegesen nekik tervezett termékek iránt, hanem bizonyos technológiai újításoknak más életkori csoportok is nagy hasznát vehetik, ezzel növelve a piac lehetséges fogyasztóinak amúgy sem kis létszámú csoportját.

⁴⁷ Az Európai Unióban a gazdaságtudományi szakemberek szerint az időskorúak társadalmi csoportjának a megtakarításai elérik a három milliárd eurót, ezért úgy vélik, hogy semmiképpen sem lenne szabad erről a piacról és felhasználói rétegről lemondani. *€1bn in digital technologies for Europeans to age well*. http://ec.europa.eu/information_society/activities/einclusion/policy/ageing/launch/index_en.htm [Letöltés dátuma: 2009. március 4.]

⁴⁸ Megjegyezném azonban, hogy a piaci szolgáltatások és eszközök fejlesztése sok tekintetben „gyermekcipőben” jár, az újonnan felmerülő technológiák jelentős többsége jelenleg a fejlesztés stádiumban tart, ezért azok gazdaságilag még nem hatékonyak.

⁴⁹ Az Európai Bizottság szerint az új piaci lehetőségekre – így az idős generáció igényeire, szükségleteire – az európai vállalatoknak, vállalkozásoknak függén nyitniuk kell. *Demographic change: a challenge but also an achievement*. *Social Agenda*. September 2007., No. 15., 10. p.

Az Európai Unió – egyrészt az időskori gondozásban rejlő technikai-gazdasági kihívások miatt, másrészt a gazdasági válság egyfajta megoldási útkereséseként gazdaság-élénkítést generálva a vállalatok számára – különféle kutatási programok finanszírozása révén támogatja azon technológiai újításokat, intelligens megoldásokat, amelyek hozzájárulhatnak az idősök egészségének megőrzéséhez és önálló életvitelük fenntartásához. Például olyan információs és kommunikációs technológiák kifejlesztését támogatják, amelyek elősegíthetik a korlátozott látási és hallási képességekből adódó zavarok kiküszöbölését, illetve a korlátozott mobilitást ellensúlyozzák. Jelenleg, a 2008–2013 közötti beruházási időszakra, a határon átvéelő kutatási projektekre 250 millió euró összegű pénzeszköz áll rendelkezésre az európai kutatási költségvetésből.⁵⁰ Ráadásul az Európai Bizottság 2007-ben fogadta el az „Idősödés jólétben” Európai Akciótervet,⁵¹ amely három cél teljesülését ígéri, a) az európai idősök életminőségének és társadalmi részvételüknek javítása, b) az európai vállalatok számára új üzleti lehetőségek megteremtése, valamint c) egy sokkal hatékonyabb és személyesebb egészségügyi és szociális ellátási rendszer megalkotása.⁵²

Az alábbiakban néhány olyan fejlesztést⁵³ mutatok be, amelyek nemzetközi szinten máris, hazai szinten nem is olyan sokára alapvetően megváltoztathatják az idősök eddigiekben megszokott „technológia-mentes” életét. Ilyen fejlesztések például a) a (mobil)telefonok fejlesztése, b) az orvos-ergonómiai fejlesztések, c) jelzőberendezések, d) a GPS-alapú nyomkövető rendszerek, e) az autófejlesztés, valamint f) a robottechnika – humanoid fejlesztések.

(Mobil)telefonok fejlesztése. A technológiai fejlesztések a mobiltelefonok, telefonok területén, azok funkcionak minél hatékonyabb alkalmazásához kötődnek. A fejlesztések e téren is szükségszerűek. Ezt támasztja alá a Nokia mobilcég fejlesztője is, mivel felméréseik alapján azt látják, hogy az idősök sokkal gyorsabban és könnyebben megbarátkoznak az új technológiával, ha játékos megoldások keretében tehetik ezt. A Nokia például kifejlesztett egy olyan technikát, amely segítségével a megfelelő programmal ellátott telefonok a családtagok fényképéhez közelítve automatikusan felhívják a kiválasztott családtagot.⁵⁴ Más cég is végez ilyen fejlesztést. Megemlíthető például a svéd In View nevű cég „Ippi” névre keresztelt eszköze, amelynek segítségével a mobiltelefon a televízióhoz csatlakoztatható, így a mobilra elküldött üzenetek (SMS, MMS) könnyebben láthatóak, és a készülékhez tartozó távirányító segítségével az üzenetek is egyszerűbben küldhetők-fogadhatók, mint a hagyományos mobiltelefonok kisméretű képernyőjének és gombjainak használatával. Hasonló irányú és célú az a német fejlesztés, amely az internetet és a televíziót kapcsolja össze, és ennek a fejlesztésnek köszönhetően a telefonálás sokkal egyszerűbb módon, a televízió távirányítójának felhasználásával könnyedén lebonyolítható. Másik német fejlesztési példa az idős emberek számára tervezett és dobott piacra mobiltelevíziót. Ez a mobiltelefon képes a nagyothalló-

⁵⁰ EU: Intelligens megoldások az idősök és fogyatékosok számára. <http://www.eski.hu/hol/cikkh.cgi?id=1478> [Letöltés dátuma: 2009. február 25.]

⁵¹ COM(2007)332 végleges

⁵² *Elbn in digital technologies for Europeans to age well.* http://ec.europa.eu/information_society/activities/einclusion/policy/ageing/launch/index_en.htm [Letöltés dátuma: 2009. március 4.]

⁵³ Időseket segítő technika. Nem csak vénnek való. HVG. 2008/44. szám, 2008. november 1., 40–41. p.

⁵⁴ Persze az ötlet nagyon hasonló a hanghívásokhoz, amikor az előre beprogramozott személyhez egy hangalak tartozik, és a mobil a bemozdott hangalak alapján azonnal tárcsázza a kiválasztott személyhez tartozó telefonszámot. Bár lehet, hogy a vizuális megoldás még könnyebben kezelhető.

eszközökkel való együttműködésre, a telefon mérete és billentyűzete is jóval nagyobb, mint az általánosan használatos mobiltelefonok, és kezelése is lényegesen egyszerűbb – csökkentett funkciói révén –, mint a normál mobiltelefonoké.⁵⁵

Orvos-ergonómiai fejlesztések. Másik fejlesztési irány az orvosi szempontok figyelembevételével létrejövő ergonómiai fejlesztések, amelyek az otthoni környezet – ergonómiai szempontú – idősbaráttá alakítását célozzák. Ezek a fejlesztések elsősorban az amerikai Oxo cég nevéhez köthetők – olyan fogantyúk, ki- és bekapcsoló gombok fejlesztésére törekednek, amelyeket az ízületi gyulladással küszködő kezekhez terveznek.

Jelzőberendezések. Jelzőberendezés alatt minden olyan fejlesztési irányt értek, amelynek szerepe az időskorú személyek helyett információk megőrzése, illetve azokra történő figyelmeztetés. Ilyen fejlesztés a svéd tudósok által kifejlesztett ún. emlékező kulcs. Ennek a találmánynak köszönhetően – a kulcsba beépített rádiós chip segítségével – egy gombnyomással ellenőrizhető, hogy a lakás tulajdonosa bezárta-e a lakásajtót vagy sem, mivel a kulcs rögzíti azt a helyzetet, ahogyan a zárból kihúzták. Másik ilyen irányú fejlesztés, amelyek olyan jelzőberendezések kifejlesztését támogatják, amelyek figyelmeztetik a feledékenyebb, vagy gyengén látó, halló személyeket arra, hogy nyitva hagyták a hűtőszekrény ajtaját, vagy bekapcsolva maradt a tűzhely, vagy a vasaló. Ezek a fejlesztések is elsősorban skandináv fejlesztések.

GPS-alapú nyomkövető rendszerek. A GPS-alapú nyomkövető rendszerek az idősök érdekében történő alkalmazása, például Alzheimer-kórban szenvedők esetén lehet különösen fontos. Japán a Secom fejlesztésének köszönhetően már 2001 óta működtet ilyen eszközöket az idősök védelme érdekében, és 2004 óta központi támogatást kapnak azon önkormányzatok, akik kiéptítik ezt a szolgáltatást az idősök számára.⁵⁶

Autófejlesztés. Az autógyárak is igyekeznek olyan fejlesztési irányokban gondolkodni, amelyek még inkább idősbaráttá változtatják az autózást. Kiemelten ilyen irányú fejlesztéseket készít a japán Nissan cég, amelyek segítségével az idősebbek könnyebben szállhatnak ki és be a kocsikba, vagy könnyebben élhetik a korábban már megszokott autós életvitelt.

Robottechnika – humanoid fejlesztések. A robottechnológiák rohamos fejlesztése figyelhető meg világszerte, kezdve az egyszerűbb mechanizmusoktól és eszközöktől egészen a humanoid robotok fejlesztéséig. A robottechnológia szerepe három irányban formálódik ki az időskorúk gondozása tekintetében: a) egyfelől segítik az idős személyek önellátási képességének megtartását, b) másfelől a robotok részt vehetnek az időskorúak tényleges gondozásában, c) harmadrésről a robotok munkaereje csökkentheti, esetlegesen kompenzálhatja a demográfiai elöregedés okán beálló, az aktív korúak számbeli visszaesésének folyamatát.

A technikai fejlesztések egyik példája a japán fejlesztésű, a HAL (Hybrid Assistive Limb) névre keresztelt ún. robotláb. Ez a mozaikszó-név egy olyan a láb mellé felcsatlakoztatható „múlábát” jelent, amely az agy végtagmozgást irányító impulzusait a bőrön keresztül olvassa le, és ezen eszköz használatával sokkal könnyebben tudnak járni azok az idősök, akik már nem képesek tökéletesen használni lábaikat. A rendszer havi 1260 je-

⁵⁵ BERTA SÁNDOR: *Mobiltelefon nyugdíjasoknak*. <http://www.sg.hu/cikkek/42870> [Letöltés dátuma: 2007. január 20.]

⁵⁶ Emberséges távfelügyelet. GPS Magazin. <http://www.kutyu.hu/content/view/558/> [Letöltés dátuma: 2007. február 5.]

nes áron bérelhető Japánban, egyelőre a hírek nem szólnak arról, hogy a HAL mikor kerülhet a boltokba.⁵⁷

A másik fejlesztési ág a robotok megalkotása, amelyben Japán szintén az élen jár.⁵⁸ Japánban különösen nagy szükség van a robotokra az elöregedő társadalom, a bizonyos szakmákban mutatkozó munkaerőhiány és a bevándorlóktól való idegenkedés okán. A japán kormány is évente több milliárd jent fektet a robottechnikaába, és a szakértők szerint néhány év múlva ma még elképzelhetetlen haladást érhet el az iparág. Jelenleg már dolgoznak Japánban ipari, mezőgazdasági robotok.⁵⁹

A jelenlegi robot-fejlesztések még alig emlékeztetnek az emberekre. Ugyanakkor komoly kutatások keretében dolgoznak olyan humanoid robotokon, amelyek képesek lesznek kifejezni érzéseiket, például a félelmet vagy az örömet, ezzel nőhet felhasználói elfogadásuk és funkcióik is szélesebbé válhatnak. Társaloghathatnak az idősekkel, vagy jelezhetik a kezelőorvosnak, ha valamilyen, a megszokottól eltérő dolgot észlelnek, figyelmeztetik a beteget arra, milyen gyógyszereket kell bevenniük aznap, stb. 2008 őszén az Oszakai Egyetem kutatói öt éves kislányról mintázott androidlányt mutattak be. A Replii R-1-es modell ruganyos szilikonbőrt, valóságghű haját, valamint olyan motorrendszert kapott, amittől valóságghűen tud mozogni. Egyetlen hátrányaként küllemét lehet felróni, mivel „európai szemmel kevésbé különbözik a japán horrorfilmek rémeitől”.⁶⁰

A robotok mellett számos előny és hátrány felsorakoztatható. Mellettük szólnak azok az érvek, miszerint azok 24 órában rendelkezésre állhatnak, nincsenek rossz napjaik, nem csapják be, lopják meg tulajdonosaikat. Azonban kritikusok szerint a robotika fejlesztése nem igazi megoldás, csupán arra szolgál, hogy leplezzék az igazi problémát, mégpedig a hatékony családpolitika és szociális ellátórendszer hiányát. *Sebastian Thrun*, a Stanford Egyetem Mesterséges Intelligencia Laboratóriumának igazgatója szerint nem a robotok jelentik a legjobb megoldást az időskorúak gondozására. *Ilah Nourbakhsh*, a Carnegie Mellon Egyetem robotika professzora is osztja ezt a véleményt, mivel „(e)gy teljesen humanoid robot nagyon drága, ráadásul, ha elvárjuk, hogy mozogjon is, nagyon sok energiát fogyasztana. A jelenlegi elemek ugyanis nem biztosítanak elegendő energiát a háztartási munkák elvégzésére”.⁶¹

A fejlesztő munkákban azonban nem csupán nemzetközi cégek és kutatók vesznek részt. Magyarországon is folynak ilyen jellegű kutatások, illetve már meglévő nemzetközi kutatásokban is szerepet kapnak magyar tudósok, kutatók, például a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, vagy a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem.

⁵⁷ Ijesztő öt éves lányt mutattak be Japánban. 2008. október 8., http://hvg.hu/Tudomany/20081008_repliee_r1_japan_robotlany.aspx [Letöltés dátuma: 2008. december 19.]

⁵⁸ Zenélő robot, orvos-asszisztens robot, robotkutya, bűvárrobot, karra erősített robot rehabilitáció alatt – mindez csak néhány példa arra, hogy a technika fejlődésével hol lehet robotokat alkalmazni. Robotokra bíznak a japán öregeket.

<http://www.azsia.net/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=15755&mode=thread&order=0&thold=0> [Letöltés dátuma: 2009. március 16.]

⁵⁹ Robotokra bíznak a japán öregeket.

<http://www.azsia.net/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=15755&mode=thread&order=0&thold=0> [Letöltés dátuma: 2009. március 16.]

⁶⁰ Ijesztő öt éves lányt mutattak be Japánban. 2008. október 8., http://hvg.hu/Tudomany/20081008_repliee_r1_japan_robotlany.aspx [Letöltés dátuma: 2008. december 19.]

⁶¹ BERTA SÁNDOR: *Időseket ápoló robot*. <http://www.sg.hu/cikkek/52097> [Letöltés dátuma: 2007. június 20.]

3. Az időskori gondozás iránti szükséglet kezelése

Az időskori gondozás jövője vonatkozásában a harmadik csoportként az időskori gondozás iránti szükséglet-kezelést neveztem meg. Mivel az időskori gondozás kérdését elsődlegesen jogi – ezen belül szociális jogi – szemszögből vizsgálom, ezért ezen alfejezeten belül az időskori gondozás iránti szükséglet-kezelés jogi megoldásait kívánom felvázolni. E jogi megoldás-keresést két szempontból vizsgálom meg az alábbiak szerint. A vizsgálódásom egyik szempontja, hogy az időskori gondozás iránti szükséglet-kezelés jelenlegi jogi szabályozáson hogyan lehetne változtatni annak érdekében, hogy az időskori gondozás új szociális kockázatkezelését – kisebb-nagyobb jogszabályi változtatási javaslatokkal – hatékonyra tegyem. Vizsgálódásom másik fókuszpontja pedig abban ragadható meg, hogy az időskori gondozás szociális kockázatának valódi kezelése érdekében hogyan építhető fel egy komplex szabályozási modell.

E két vizsgálati aspektus mentén javaslataimat két alcsoportra bontottam: a) a jelenlegi jogi szabályozás korrigálására, valamint b) a komplex, jogi modell megalkotására.

2.1. A jelenlegi jogi szabályozás korrigálása

A jelenlegi jogi szabályozás korrigálása alatt azon javaslataimat mutatom be, amelyek a meglévő szabályozás rendszerére épülnek, ugyanakkor azok jelenlegi szabályain úgy igyekeznek változtatni, hogy azok a változtatási javaslatok hatásaként, az időskori gondozás céljának minél hatékonyabban megfeleljenek.

A jelenlegi jogi szabályozás korrekciójaként négy javaslatot fogalmazok meg – a) a jogi szabályozás egységesítése, b) az otthongondozás mint foglalkoztatási jogviszony kialakítása, c) a tájékoztatás erősítése, valamint d) a minőségi standardok kialakítása.

2.1.1. Jogi szabályozás egységesítése

A jogi szabályozási egységesítés tekintetében elsősorban a fogalmi szóhasználat, fogalmi rendszer egységesítésének gondolatát kívánom felvetni. Az időskori gondozáshoz kapcsolható lehetőségek vizsgálata kapcsán megállapítottam, hogy a magyar jogrendszerben nincs egységes fogalmi rendszer az ápolás, a gondozás, vagy akár a tartósság megítélése vonatkozásában. Azonban a fentiekben kifejtettek okán mindenképpen hasznosnak és szükségesnek látom az időskori gondozás fogalmi rendszerének bevezetését és egységes logika mentén történő alkalmazását a magyar jogrendszer tekintetében.

2.1.2. Otthongondozás mint foglalkoztatási jogviszony

Az utóbbi időszakban több-kevesebb sikerrel történtek változtatások, új jogi szabályozások annak érdekében, hogy egy hatékony, célját valóban betöltő, komplex otthongondozási rendszer alakuljon ki. Kicsit emelkedett az ápolási díj mértéke, bevezetésre került a családtag ápolását követően munkát keresők foglalkoztatásának elősegítésére (is) szolgáló START PLUSZ kártya. A változtatások jó néhány problémát tudtak orvosolni, azonban az otthongondozás teljes értékű munkavégzéskénti elfogadása – a 24 órás ápolást végző személyeket leginkább foglalkoztató kérdés – tekintetében még a mai napig sincsen megfelelő szabályozás, annak ellenére, hogy az elmúlt években több

elektronikus alapú médium is cikkezett a Szociális és Munkaügyi Minisztérium azon felvetéséről, mely szerint az otthongondozást munkaviszonnyá minősítenék.

Az otthongondozási tevékenység specialitásából eredően, és a munkaviszony alapvető ismérveit szem előtt tartva, szinte elképzelhetetlennek tartom e tevékenység hagyományos vagy atipikus munkaviszonykénti szabályozását. Álláspontomat a Szociális és Munkaügyi Minisztérium „Az ápolási díj, valamint a hozzátartozóikat otthon ápoló személyeket segítő intézményrendszer továbbfejlesztésének lehetőségéről” című, 2007. májusában elkészített jelentése is alátámasztja, amelyben az esetleges jövőbeli szabályozás vonatkozásában az otthonápolási tevékenységet nem munkaviszonyként jelölik meg, hanem tágabb értelemben, foglalkoztatási jogviszonyként nevesítik. Ezt a gondolatot további fejtegetéseim alaptételeként rögzítve, jelenleg arra vállalkozom, hogy röviden bemutassam e felvetést megalapozó okokat, és megfogalmazzam azokat a kérdéseket, amelyek segíthetik a jövőbeli szabályozás kialakítását.

2.1.2.1. Mi indokolja az otthongondozás foglalkoztatási jogviszonnyá alakítását?

Az otthongondozás foglalkoztatási jogviszonnyá alakításának szükségességét alapvetően két körülmény és az ahhoz tartozó kiváltó okok alapozzák meg. Egyfelől a jelenlegi időskori struktúrából hiányolom a piaci gondozás valódi alternatíváját, amelyet az otthoni gondozás ezen típusa jelenthetne, másfelől a jelenlegi ápolási díj – előző fejezetben kifejtett hátrányok miatt – nem jelenthet valódi megoldást az időskori gondozásban.

Több indok is alátámasztja az otthongondozás foglalkoztatási jogviszonykénti szabályozását. Az egyik az, hogy habár az ápolási díjban részesülők számára az ellátás folyósítási ideje a Tbj. alapján szolgálati időnek minősül, valamint az ellátásban részesülő személyek egészségügyi szolgáltatásra jogosulttá válnak, azonban a folyósítási idő nem minősül biztosítási időnek. Így az előzetes biztosítási idő igazolásához kötött ellátásokat (például táppénz, vagy Gyed., stb.) a jogosultsági feltétel nemteljesítése okán, az otthonápolást végzők nem tudják igénybe venni.

A másik ok az ápolási díj – segélyezési típusú ellátási mivoltából adódó – alacsony összege, amely főszabály szerint az öregségi nyugdíjminimummal egyezik meg. Ebből az összegből igen nehéz, sőt szinte lehetetlen a megélhetést biztosítani, ezért elindul az elszegényedés folyamata. Még úgy is, hogy az ápolási díj a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény értelmében adóterhet nem viselő járandóság.

A harmadik ok lehet az ápolást végző személyek „szakmai magukra hagyása”. Ugyanis számukra a gondozási tevékenység megkezdése előtt nincsen kötelezően megszervezett felkészítő tanfolyam, és nem működik valódi tanácsadói hálózat, ahol megbeszélhetnék az esetlegesen felmerülő problémákat, ezzel is könnyítve az ápolás – a saját hozzátartozó ápolásának – korántsem egyszerű feladatát.

Negyedik okként lehet említeni, hogy napjainkban a gondozási tevékenységet végző hozzátartozók társadalmi megbecsültsége, megítélése igen alacsony szintre tehető, ami részben az ápolási díj segély jellegének, részben pedig annak köszönhető, hogy a társadalom tagjai nem ismerik az ápolási tevékenység folyamatát, velejáróit.

Ezen okok alapján a gondozást végzők elvárása nagyon is jogos, amelynek jogi materializálódása számos nehéz helyzetben lévő család, egyén életét tenné jóval könnyebbé, anyagilag biztonságosabbá.

2.1.2.2. A foglalkoztatási jogviszonyra alakítás dilemmái

Az otthongondozás foglalkoztatási jogviszonyra átalakítását három dilemma mentén elemezem: a) ki lenne a foglalkoztató, b) milyen jellegű lehetne ez a foglalkoztatási jogviszony, c) melyek e jogviszony lehetséges finanszírozási forrásai.

Ki lenne a foglalkoztató? Azaz kivel kerülhetne sor a foglalkoztatási szerződés megkötésére? Nem is az adminisztráció lebonyolítása miatt merül fel ez a kérdés, hanem sokkal inkább azért, mert a foglalkoztatásnak lesznek a foglalkoztató oldalán megjelenő olyan kötelezettségei (adminisztrációs kötelezettségek, ellenőrzési jogosultság-kötelezettség, díjazás- és járulékfizetési kötelezettség), amelyek felvállalásához jól fel-fogott – leginkább gazdasági – érdekek szükségesek. Így felmerül a kérdés, tulajdonképpen kinek állna érdekében kigazdálkodnia az ápolási foglalkoztatási jogviszony juttatásainak terheit?

A foglalkoztatás mögött mindig anyagi érdek húzódik meg, mind a foglalkoztató, mind a foglalkoztatott oldalán. A gondozást végző személy, mint foglalkoztatott érdeke jól körvonalazható, hiszen a gondozás okán kieső saját jövedelemforrásait szeretné pótolni, mivel a gondozás mellett nincs ideje keresőtevékenység folytatására. A foglalkoztató anyagi érdek az állam oldalán jelenik meg, hiszen a gondozásra szoruló intézményi ellátás drága, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium jelentése alapján kedvezőbb anyagi megoldás ezen személyek otthoni gondozása. Így logikusnak tűnhet, ha az anyagi fedezet előállításának terhe az államra, azaz végső soron az állampolgárokra hárulna. Persze ez a logika csupán addig tartható, amíg a díjazás összköltsége alatta marad annak a költségnek, amely akkor merülne fel, ha ezen személyek intézményi ellátást vennének igénybe. Ennek azonban alapvető feltétele lenne, hogy az intézményi struktúra minőségileg, mennyiségileg alkalmas legyen a gondozásra szoruló személyek befogadására. Így valósulhatna meg a valódi alternatíva az otthongondozás és az intézményi elhelyezés között. Azonban ma már sokkal inkább egyfajta kényszerhelyzetről és nem tényleges alternatíváról beszélhetünk. Ugyanis a bentlakásos férőhelyek engedélyezett száma – KSH adatok alapján – valamivel több mint 80.000 fő, amelyből az időskorúak ellátását biztosító intézmények közel 46.000 fő befogadására alkalmasak. Ezt az adatot gondolatban mindenképpen érdemes összevetni a 65 év felettek számával, ami több mint 1 millió főt jelent. Így minél inkább növekszik az időskorúak száma a demográfiai előrejelzés folyamatában – és ezzel párhuzamosan a gondozásra szoruló időskorúak száma is –, annál kevésbé lesznek képesek befogadni a gondozásra szoruló személyeket a különféle intézményi struktúrák, a férőhelyek korlátozott száma okán.

A fentiek alapján az állami érdek jól körvonalazható a foglalkoztató oldalán. Abból a tényből kiindulva, hogy a jelenlegi helyzetben felvázolt ápolási díj megállapítása, illetve a házi segítségnyújtás szolgáltatásának megszervezése az önkormányzatokhoz köthető, ezért lényegében az önkormányzatok jelölhetők meg az otthongondozás foglalkoztatási jogviszony foglalkoztatói minőségben, ezzel a maguk fejére gyűjtve az összes ezzel járó, fentiekben megjelölt foglalkoztatói kötelezettséget.

Milyen jellegű lehetne ez a foglalkoztatási jogviszony? A foglalkoztatási jogviszony számos formája, típusa létezik, eltérő jogi szabályozásokkal. A gondozási tevékenységre véleményem szerint leginkább a hivatásos nevelőszülők speciális foglalkoztatási jogviszonya lehetne főbb vonásaiban irányadó. Ezt az analógiát azért lehetne alkalmazni, mivel a foglalkoztatási jogviszonyra átalakítás indokainál felvázolt jelenlegi problémák mindegyikére orvoslást találhatnánk.

E jogviszony alkalmazható lenne az önkormányzatok vonatkozásában, amely – hasonlóan a jelenlegi hivatásos nevelőszülői jogviszonyhoz – biztosítási jogviszonyt eredményezne, így megszűnne az a jelenlegi probléma, hogy az ápolási díjra jogosultság nem teszi lehetővé a biztosítási időhöz kötött ellátások igénybevételét. E foglalkoztatási jogviszonyhoz kötődően kiépíthető lenne a nevelőszülői szolgálat mintájára az otthongondozást végzők szolgálata, ahol számukra előzetes képzések, esetlegesen továbbképzések szervezhetők. A szolgálat keretében megvalósulhatna a gondozást végző személyek rövidebb akadályoztatása esetén helyettesítésük is. Továbbá tanácsadói hálózat kiépítésével tevékenységük koordináltabbá, nem utolsó sorban ellenőrizhetőbbé válna, végül a jogviszony keretében juttatott díjazás a gondozást végzők társadalmi, anyagi megbecsültségét is méltán növelhetné.

Melyek e jogviszony lehetséges finanszírozási forrásai? Annyi bizonyos, hogy az otthonápolás önmagában történő szabályváltoztatása elhibázott döntésnek minősülne, hiszen a jövőbeli fedezeti-források előteremtéséhez, a jövőbeli jogalkotás jelenlegi szabályozás-rendszerbe történő hatékony beillesztéséhez elengedhetetlenül fontos a gondozáshoz kötődő intézményi, illetve ellátási struktúrák átgondolása, újr szabályozása. E nélkül nem valósítható meg az otthongondozás jelenlegi problémáinak tényleges kezelése, sőt nagyobb kárt idéznénk elő mind az önkormányzatok amúgy sem könnyű életében, mind a jogi szabályozási rendszerben.

A finanszírozás előteremtésére egyfelől az ápolási díj jelenlegi forrásai szolgálhatnának, valamint átgondolásra kerülhetne a jelenlegi szociális alapszolgáltatások, illetve szakosított ellátások közül ide tartozó intézményi struktúra (pl. házi segítségnyújtás, nappali ellátás, valamint pl. idősok otthona, vagy a fogyatékos személyek otthona, stb.) és azok mögöttes finanszírozási rendszere.

Azonban a gondozásra szoruló oldalán megjelenő ellátási érdek sem hagyható figyelmen kívül a finanszírozás kalkulálása során. Jogi megoldásokat tekintve ez az érdek elsősorban azokban az esetekben tűnhet relevánsnak, ha olyan gondozásról van szó, amelyet nem a veszületett egészségkárosodás alapoz meg. Hiszen a szociális jogi öngondoskodás alapelveire tekintettel, attól a személytől, aki nem minősül még vagy már eltartottnak, joggal elvárható, hogy előre gondoskodjon azon időszakokról az életében, amikor nem lesz képes önmagát ellátni. Az államnak azonban nagy felelőssége van, hogy az állampolgárok e kötelezettség-teljesítésének módját meghatározza. Erre az állam számára alapvetően két megoldási út nyílik. Vagy közvetve elősegíti az öngondoskodás megoldási útjait – meghatározva annak jogszabályi háttérét, elősegítve, hogy maradjon elég pénz az állampolgárok zsebében az öngondoskodásra –, vagy közvetlenül megszervezi az állami gondoskodás útját, esetlegesen a jövőben bevezetésre kerülő komplex időskori gondozási modell segítségével.

2.1.3. Tájékoztatás

A tájékozatlanság, az információhiány az időskori gondozás tekintetében több szempontból is kiváltó, vagy felerősítő ok a gondozási szükséglet vonatkozásában. Úgy vélem, hogy az idősok és hozzátartozóik informáltsága rendkívül fontos az időskori gondozás kezelését tekintve, hiszen azzal indulhat meg a probléma megoldása, ha tudják hova, kihez fordulhatnak segítségért.

Az információhiány kiküszöbölésére jöttek létre Európában az ún. „case management” vagy „care management” hálózatok, amelynek keretében a tanácsadók az adott

egyén saját szükségleteit összeegyeztetik az ellátási rendszer lehetőségeivel, ezáltal segítő kezet nyújtva az időskori gondozás problémájával szembesülők számára.⁶² Magyarországon is szükséges lenne egy tanácsadói hálózat kiépítésére. A minél költségkímélőbb megoldás érdekében két reális lehetőséget látok körvonalazódni. Az egyik, hogy az információs hálózat működtetését a Szocvtv. által szabályozott családsegítés keretén belül lehetne megoldani, hiszen a családsegítő szolgálatok már működnek. Ennek a lehetőségnek egy hátránya jelentkezik, hogy a Szocvtv. 86. § (2) bekezdés a) pontja értelmében az önkormányzatok családsegítést csupán a 2.000 főnél több állandó lakosú települések vonatkozásában kötelesek biztosítani.⁶³ Az időskorúak gondozása tekintetében pedig a 2.000 fő alatti települések – előregedő külterületek, aprófalvak – egyáltalán nem hagyhatók figyelmen kívül. Ennek kompenzálására szolgál a másik javaslatom, hogy a Szocvtv. által szabályozott falugondnoki, vagy tanyagondnoki szolgáltatás keretében kerüljön sor a tájékoztatásra, illetve mivel e szolgálat megszervezése nem kötelező az önkormányzatokra, a nem állami szféra bevonását kellene erősíteni.

2.1.4. A minőségi standardok kialakítása

Az időskori gondozás hatékony kezelése tekintetében szükségszerűnek mutatkozik a gondozás minőségi standardjainak rögzítése. E felvetésemet az az ok generálja, hogy az időskorúak gondozásához kötődő jelenlegi lehetőségek biztosításában számos szervezeti formáció játszik szerepet.

A szociális feladatok ellátásába való bekapcsolódást a nem állami szféra számára az egészségügyi és szociális vállalkozásról szóló 113/1989. (XI. 15.) MT rendelet⁶⁴ teremtette meg, amely az ellátásban megmutató szükséghelyzet kényszerű elismerését jelentette. Ezzel a lehetőséggel megnyílt az út a hiányzó önkormányzati szolgáltatások pótlására, valamint az ellátással érintett személyi kör lefedése és ellátási körök szélesítése tekintetében. Ez a folyamat döntően a tartós bentlakásos intézmények létrehozatalában mutatkozott meg, az alapszolgáltatások továbbra is az önkormányzatok hatáskörében maradtak. Az önkormányzatok számára nyitva áll a lehetőség, hogy kiszervezzék a gondozási típusú ellátások nyújtását, a gyakorlatban azonban megfigyelhető, hogy erre viszonylag ritkán kerül sor. Ennek legfőbb oka, hogy az önkormányzatok ragaszkodnak ahhoz, hogy saját szervezeti kereteiken belül próbálják megoldani e tevékenységet, mivel a forrásokat más szempontok szerint oszthatják, mintha a gondozásra fordítandó forrásokat át kellene adniuk a tényleges szolgáltatóknak.

Az otthoni szakápolásba vállalkozóként történő bekapcsolódást a 20/1996. (VII. 26.) NM rendelet tette lehetővé, azonban civil szervezetek elenyésző számban vesznek részt annak megszervezésében gazdasági okok miatt, mivel nem tisztázottak a pontos finanszírozási viszonyok a civil szféra bevonása kapcsán. Ugyanakkor a tisztán piaci alapú vállalkozások hosszú távon nem tudnak talpon maradni.

⁶² ROSANNA TARRICONE – AGIS D. TSOUROS (ed.): *The Solid Facts – Home Care in Europe*. World Health Organization. Italy, Milan, 2008. 25. p.

⁶³ Bár a Szocvtv. 86. § (1) bekezdés e) pontja kimondja az önkormányzatok azon kötelezettségét, miszerint a családsegítéshez való hozzáférést biztosítaniuk kell.

⁶⁴ E rendelet már nem hatályos, helyette a jelenlegi szabályozásokat az egészségügyi szolgáltatás gyakorlásának általános feltételeiről, valamint a működési engedélyezési eljárásról szóló 96/2003. (VII. 15.) kormányrendelet éli.

Fentiek tükrében elengedhetetlen az idősök érdekeinek szem előtt tartása okán, hogy meghatározásra kerüljenek azon minőségi alapminimumok, amelyek mentén ellátható az időskori gondozás, és emellett a tevékenységek ellenőrizhetővé, átláthatóbbakká és nem utolsó sorban a felhasználók, érdeklődők számára összehasonlíthatóvá válnak. A minőségi előírások teljesítése előfeltételének megteremtését a gondozási szükséglet kötelező vizsgálata 2008. január 1-jétől már elindította, azonban ennek továbbfejlesztése rendkívül fontos, különösen akkor, ha az időskori gondozás tekintetében a nem állami szféra szerepét erősíteni kívánjuk.

Ahogy előzőekben utaltam rá, nem csupán a minőségi standardok rögzítése a fontos, hanem azok teljesülésének ellenőrzése is. Az ellenőrzések akkor lehetnének véleményem szerint a leghatékonyabbak, ha annak feladata a helyi önkormányzatokhoz kerülne. Azonban ennek végrehajtásához szükséges jogi keret, valamint anyagi, személyi feltételek megteremtése nem egyszerű feladat.

2.2. Komplex, jogi modell megalkotása

Az időskori gondozás valódi kezelése Magyarországon egy komplex, jogi modell megalkotása révén érhető el, így az időskori gondozás jövőbeli iránya Magyarország vonatkozásában, ebben a célban jelölhető ki.⁶⁵ Ennek okán tanulmányom „záróköveként” arra vállalkozom, hogy megkeresem azokat a főbb prioritásokat, modellalkotási építőelemeket, amelyek segítségével a modellalkotás megvalósulhat. Az általam alkalmazott modellalkotó elemek a jelenlegi jogi szabályozás logikáján, struktúráján alapvetően változtatnak annak érdekében, hogy ténylegesen megvalósulhasson az időskori gondozás célja.

A komplex, jogi modell végiggondolása két elem köré szervezhető úgymint a) a felelősség kérdése, b) a finanszírozás kérdése.

2.2.1. A felelősség kérdése

A felelősség kérdésköre tekintetében – mivel az Alkotmányból levezetett állami felelősség nem vitatható, azonban annak mértéke már erősen függ az adott társadalmi-kulturális-gazdasági-politikai helyzettől – arra keresem a választ, hogy az állami felelősség mellett figyelembe vehető-e az egyéni felelősség az időskori gondozás jogi rendszerének kialakítása és működése kapcsán. Másképpen meghatározva az állami felelősséggel kapcsolatosan megfogalmazódik a kérdés, hogy az egyéneknek van-e tényleges kötelezettségük az egyéni (ön)gondozásra, vagy ez számukra pusztán egy lehetőség, jogosultság.

Az egyének felelősségének kérdéskörét az alábbiakban úgy kívánom körbejárni, hogy a már meglévő jogi szabályozásokból vezetem le annak megítélését. A vonatkozó jogi előírások tekintetében két irányban vizsgálódom: a) a szociális jogi szabályozások, valamint b) az egyéb jogági szabályozások. A szociális jogi szabályozások tekintetében a Tbj. és a Szocvtv. kapcsolódó előírásait mutatom be, az egyéb jogági szabályozások

⁶⁵ Még távolabbi célként pedig a nemzetközi integrált rendszerekhez hasonló komplex problémakezelés végiggondolását fogalmazom meg.

tekintetében pedig a Ptk., a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (továbbiakban: Csjt.) és a Btk. vonatkozó szabályozásait elemzem.⁶⁶

Szociális jogi szabályozások és az egyéni felelősség megítélése. A szociális jog szempontjából alapvető fontossággal bír az egyéni (ön)gondozás követelménye, ezt a tényt támasztja alá, hogy mind a Tbj., mind a Szocvtv. előírásai rögzítik az öngondoskodás fontosságát. Jogi szabályozásukkal kapcsolatosan azonban elmondható, hogy mindkét jogszabály „félészeg” egyszerűséggel rendelkezik az egyéni öngondoskodásról, mivel a Tbj. a törvény céljának meghatározása kapcsán, a Szocvtv. pedig csupán az alapelvi rendelkezései között megbújtatva szabályoz az egyének szerepéről.

A Tbj. 1. §-ában kimondja, hogy „(e) törvény célja, hogy az egyéni felelősség és öngondoskodás követelményeinek és a társadalmi szolidaritás elveinek megfelelően szabályozza a társadalombiztosítás keretében létrejövő jogviszonyokat”. Azonban ezen túlmenően a Tbj. nem tartalmaz valódi előírást az egyének önmagukért vállalt felelőssége tekintetében.

A Szocvtv. alapelvei között⁶⁷ egyértelműen rögzíti az egyének, a családok és a helyi közösségek egyéni (ön)gondozásra irányuló felelősségét, kötelezettségét. Azonban a szociális jogi jogszabályok⁶⁸ az egyéni (ön)gondozás határainak kijelöléséről nem rendelkeznek. A Szocvtv. arra nézve tartalmaz csupán rendelkezéseket, hogy végső esetben az állam rászorultsági alapon mindazon személyek számára nyújt ellátást, akik nem képesek önmaguk létfenntartását biztosítani. Viszont e jogszabály nem tesz különbséget azok között, akik egy kicsit is megpróbálták felvállalni az egyéni (ön)gondozás sokszor nem egyszerű terhét. Hiszen általánosságban elmondható, hogy az ellátások egy meghatározott, alacsony létfenntartási szintig egészítik ki az adott személy ellátásait, vagy nyújtanak számukra szolgáltatásokat. Ebből a szemszögből vizsgálódva a Szocvtv. által – alapelvként – megfogalmazott egyéni gondoskodás kötelezettsége jogi oldalról feleslegesnek, társadalmi megközelítésben pedig igaztalannak tűnhet. Hiszen a nagyobb áldozatra is hajlandó, ugyanakkor ennek ellenére továbbra is rászoruló személyek erőfeszítéseit veszi a rendszer semmibe. Azaz azt „büntetik”, aki próbálna tenni önmaga és családja helyzetének enyhítése érdekében. Ez a folyamat pszichológiai értelemben erősíti a motiválatlanságot, illetve kihatással van a társadalom szociális ellátási rendszer kapcsán megnyilvánuló bizalmatlanságára is.

Azonban fel kell tennem azt a fontos kérdést, hogy miért pusztán a vagyon és jövedelem oldaláról közelítik meg az egyéni gondoskodás lehetőségét, amikor közvetett módon más eszközök is rendelkezésre állnak az egyén szociális kockázata – jelen esetben az időskori gondozás – következményeinek enyhítésére, például egészségtudatos életmód. Felmerülhet-e a jogszerű elszámoltatás kötelezettsége az állam (közösség) ré-

⁶⁶ Az Alkotmány – véleményem szerint helytelenül – az egyének önmagukért vállalt felelőssége tekintetében konkrét előírást nem rögzít. Az egyének felelőssége és öngondoskodása tekintetében az Alkotmányból két előírást érdemes kiemelni, mint az egyének felelősségének alkotmányos keretét. Az egyik előírás az Alkotmány 70/1. § által, az állampolgári kötelezettségek között rögzített közteherviselési kötelezettség, a másik szabály pedig az Alkotmány záró rendelkezései között, a 77. § (2) bekezdésben rögzített azon rendelkezés, mely szerint „[a]z Alkotmány és az alkotmányos jogszabályok mindenkire egyaránt kötelezőek.”

⁶⁷ Szocvtv. 2. § szerint a „szociális ellátás feltételeinek biztosítása – az egyének önmagukért és családjukért, valamint a helyi közösségeknek a tagjaikért viselt felelősségén túl – az állam központi szerveinek és a helyi önkormányzatoknak a feladata.”

⁶⁸ Ebben a megközelítésben a társadalombiztosítás az öngondoskodás azon speciális esetét valósítja meg, ami a társadalom meghatározott tagjai számára, az állam előírásai értelmében kötelező. Azonban ez semmi esetre sem tekinthető valódi öngondoskodásnak.

széről az adott egyén vonatkozásában, hogy megtette-e a tőle elvárható gondosságot. Azonban azt is látnunk kell, hogy sok esetben ezen megelőző tevékenységek mégiscsak visszavezethetők közvetve, vagy közvetlenül az anyagi források meglétéhez. Ilyen értelemben arról, hogy az öngondoskodást hogyan, milyen eszközökkel valósítsák meg, nem találhatunk szabályozást érthető módon a Szocvtv-ben, mivel célját tekintve e jogszabály nem is erre született meg. Így arra a következtetésre kell jutnunk, hogy az egyéni (ön)gondoskodás a személyek – gyakran elengedhetetlenül szükséges – jogosultsága, lehetősége. Ezért az egyéni (ön)gondoskodás teljes mértékű megtagadása nem jár jogi felelősségre vonással. Abból kiindulva, hogy az egyéni gondoskodás lényegi eleme a kötelezőség hiánya – legalábbis a közvetlen kötelezőség hiánya –, így olyan jogi megoldás, amely kötelezően előírja az egyéni (ön)gondoskodást, fogalmilag kizárt. Ha az időskori gondozásra nézve létezne ma Magyarországon biztosítási típusú rendszer, akkor elegendő lenne annak megvizsgálása, hogy az adott egyén részt vett-e ebben a rendszerben, illetve ha nem, miért nem. Így azonban az egyének „elszámoltatására” nincs jogi alapja⁶⁹ a közösségnek, ez a tény viszont tovább erősítheti a rendszer igazságtalanság-érzetét.

Egyéb jogági szabályozások és az egyéni felelősség megítélése. Az egyéni felelősség vizsgálata kapcsán azonban nemcsak a Tbj., illetve a Szocvtv. szabályozására kell figyelemmel lennünk, hanem távolabbi jogági összefüggésekre is: mégpedig a polgári jogi és családi jogi tartási kötelezettségre vonatkozó szabályozásra és a büntetőjogi gondozás, illetve tartás elmulasztásának törvényi tényállásaira.

A Csjt. előírásai közül – az egyéni felelősség vizsgálata tekintetében – a rokontartást, azon belül is a szülőtartást kívánom röviden elemezni. A Csjt. a tartás fogalma kapcsán rögzíti, hogy a tartás anyagiakban kifejezhető kötelezettség-teljesítés,⁷⁰ amely megvalósulhat pénzbeli vagy természetbeni teljesítéssel.⁷¹ A szülőtartás kapcsán a tartási kötelezettség addig terjed, amíg az nem veszélyezteti a tartásra kötelezett önmaga tartását.⁷² A Csjt. csupán a tartás kötelezettségét rögzíti, a gondozási kötelezettség megvalósulását nem, illetve a tartást pusztán anyagi oldaláról megközelítve tartalmazza. Ugyanis a Csjt. rögzíti, hogy a tartási kötelezettség kiterjed „az öreg koránál fogva vagy egyébként is tehetetlen és gondozásra szoruló rokonnal kapcsolatos gondozás költségeire, illetőleg az azzal kapcsolatos szolgáltatásokra is.”⁷³

A Csjt. alapján szülőtartásra az a személy jogosult, aki három konjunktív feltételnek megfelel: a) önmagát nem képes eiltartani és b) tartásra kötelezhető házastársa vagy bejegyzett élettársa sincs,⁷⁴ valamint c) ne legyen érdemtelen a tartásra.⁷⁵

⁶⁹ Meg kell jegyezni, ha lenne is jogalap az elszámoltatásra, annak tárgyi és személyi feltételeinek megteremtése hatalmas pénzeket emésztene fel, bár esetleg ebben a folyamatban lehetne a civilszervezetek szerepét növelni.

⁷⁰ Csjt. 65. § (1) bekezdése rögzíti, hogy „[a] kötelezett a tartás teljesítése érdekében köteles anyagi viszonyaihoz képest a jogosultat mindazzal ellátni, ami annak a megélhetéséhez szükséges. [...]”

⁷¹ Csjt. 66. § (3) bekezdése alapján „[a] tartást a kötelezett – választása szerint – saját háztartásában, természetben vagy havonként pénzben szolgáltathatja.”

⁷² Csjt. 66. § (1) bekezdése. A szülőtartás mértéke tekintetében a Csjt. Kommentár kimondja, hogy azt a „szülő szükségletei, a kötelezett jövedelmei, vagyoni viszonyai és teljesítőképessége alapján kell meghatározni”, így a szülőtartás mértéke egyénileg változó, azonban nem egyenlő a szűkös tartással.

⁷³ Csjt. 65. § (2) bekezdése. Ehhez a szabályozáshoz köthető a Csjt. 63. § (2) bekezdése, amely kimondja, hogy „[a]nnak a tartásra kötelezettek javára, aki a tartásra jogosultat személyesen gondozza, az ezzel járó munkát és egyéb terhet a tartási kötelezettség megállapításánál figyelembe kell venni.”

⁷⁴ Csjt. 60. § (1) bekezdése.

A Csjt. Kommentár úgy rendelkezik, hogy a szülők irányában fennálló tartási kötelezettség tekintetében a szülő idős életkora, vagy a nyugdíjkorhatár elérése mellett vizsgálni kell az adott szülő egészségi állapotát, életkörülményeit is. Azaz a szülőknek elsődlegesen önmagukért vállalt felelősség alapján lehetőségeikhez mérten mindent el kell követniük azért, hogy ne szoruljanak tartásra. Így az a szülő, akinek olyan ingó, vagy ingatlan vagyona van, amelyből kielégítést kereshet, valamint ez alapján tartási vagy életjáradéki, esetleg öröklési szerződést köthet, nem szorul rá a tartásra. Azonban a Kommentár önmagával kerül ellentétbe, amikor kimondja, hogy „[a] gyermek a tartási kötelezettség alóli mentesülés céljából eredményesen nem hivatkozhat arra, hogy a tartást igénylő szülő felróhatóan nem szerzett megélhetést biztosító nyugdíjjogosultságot.” Véleményem szerint ez a rendelkezés annál is inkább megkérdőjelezhető, mivel a Tbj. – még ha csupán a törvény céljai között – rögzíti az egyének saját magukért vállalt felelősségét, így az önhiba ilyen irányú megléte kizárja a tartási kötelezettséget. Ebben az esetben azt kell eldönteni, hogy amennyiben fennáll az önhiba a tartást igénylő oldalán, akkor az önhiba kompenzálása kinek – a tartásra egyébként kötelezhető személy, vagy az állam, és így közvetve a társadalom valamennyi tagjának – a felelőssége alá tartozik? Jelenleg, mivel a szociális jogi jogszabályok semmiféle negatív jogkövetkezést nem írnak elő az egyének önmagukért vállalt felelősségük nem teljesítése okán, az állam – közvetve a társadalom – szerepe jelenik meg az egyének felelőssége helyett. Azonban meglátásom szerint a jelenlegi szabályozás nem tekinthető hatékornak, és az egyének önmagukért vállalt felelősségének jóval nagyobb hangsúlyt kellene kapniuk a jogszabályi rendelkezések tekintetében. A Csjt. 67. § (1) bekezdése szerint azon szabályozás, amely alapján „[...] a szülőt illető tartási követelés iránt [...] a szülő érdekében a jegyző és az ügyész is indíthat pert” egyértelműen az egyének felelősségét helyezi előtérbe az állam ellátási kötelezettségével szemben.

A tartási kötelezettség tekintetében a házastárs, illetve a bejegyzett élettárs tartási kötelezettsége megelőzi valamennyi rokon tartási kötelezettségét. A szülőtartás tekintetében is ez a szabály érvényesül, azonban, ha nincsen házastárs, illetve bejegyzett élettárs, vagy nem teljesíti megfelelően tartási kötelezettségét, akkor a Csjt. 61. § (1)–(2) bekezdései értelmében a leszármazók kötelesek a tartásnak eleget tenni, illetve az ő hiányukban a felmenő rokonokat terheli ez a kötelezettség. Felmerül az a kérdés, hogy a tartásra szoruló személy felelőssége megállapítható-e akkor, ha tudatosan mondott le a gyermekvállalásról.

A Ptk. szabályozásából az egyének felelőssége tekintetében a tartási, életjáradéki, vagy öröklési szerződés megkötésének szabályait tudom kiemelni. Röviden két kérdéskört emelek ki a felelősség vizsgálata kapcsán: a) a tartás, illetve a gondozás fogalma, valamint b) a Ptk. és a Csjt. szabályozásának kapcsolata.

A tartás fogalmát a Ptk. tág körben határozza meg, amikor rögzíti, hogy a „tartás kötelezettsége a gondozásra, a gyógyítatásra, az ápolásra és az eltemettetésre is kiterjed.”⁷⁶ A tartás ezen meghatározása nem teljesen fedi a Csjt. által rögzített tartás fogal-

⁷⁵ Csjt. 60. § (3) bekezdése. A Csjt. Kommentár szerint az érdemtelenység megállapítására akkor kerülhet sor, ha bizonyítható, hogy a tartást igénylő szülő a tartás kötelezettjével szemben olyan felróható és társadalmilag elítélendő magatartást tanúsított, amely miatt a tartásra nem méltó. Ehhez kapcsolódóan a Csjt. 60. § (4) bekezdése rögzíti, hogy „[a] gyermek a szülő érdemtelenységére általában nem hivatkozhat, ha a szülő tartási, gondozási és nevelési kötelességének eleget tett.”

⁷⁶ Ptk. 586. § (3) bekezdés.

mát, ugyanis a tartás ilyen értelmű tág megfogalmazása alapján nem pusztán az anyagi kötelezettség-teljesítések értendők, hanem a tényleges gondozás, ápolási tevékenységek teljesítése is. Azonban a Ptk. a gondozás fogalmát nem definiálja.

A Ptk. által rögzített tartási, életjáradéki, valamint az öröklési szerződések a tartás igénylő személy számára lehetőségként kerülnek ugyan megfogalmazásra, azonban, ha ezen szabályokat összevetjük a Csjt. szabályozási logikájával, akkor látható, hogy az egyének felelőssége megállapítható, ha olyan ingó, vagy ingatlan vagyonnal rendelkeznek, amelyre ilyen típusú szerződések köthetők. Viszont ennek kapcsán kiemelem, hogy a Szocvtv. nem vizsgálja az egyének felelősségének ezen teljesülését például az idősök otthonába való bekerülés kapcsán, így a Ptk. ezen szabályai és Szocvtv. idősök otthonára vonatkozó rendelkezései nem egymás után következő megoldások, hanem egymás mellett létező alternatívák.

A Btk. egyéni felelősség megvizsgálásához köthető szabályozása egyrészt a tartás elmulasztásának,⁷⁷ valamint a gondozás elmulasztásának⁷⁸ törvényi tényállása. Önmagában már az a tény, hogy a Btk. szabályozza ezen magatartásokat, mint büntetéssel fenyegetett elkövetési magatartást, megalapozza az egyének felelősségét.

A gondozás elmulasztásának törvényi tényállása a gondozási kötelezettség nem teljesítésének bűncselekményét fogalmazza meg. Ezen jogszabályhely úgy rendelkezik, hogy „[a]ki állapotánál vagy idős koránál fogva önmagáról gondoskodni nem tudó személlyel szemben⁷⁹ gondozási kötelezettségét nem teljesíti és ezáltal a gondozásra szoruló életét, testi épségét vagy egészségét veszélyezteti, büntetést követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.” A Btk., valamint a Btk. Kommentár sem fejt ki, hogy a gondozáson milyen jellegű tevékenységek értendők. Horváth Tibor úgy fogalmazza meg a gondozási kötelezettséget, hogy az „a létszükséglet kielégítésén kívül a gyógykezelés, a felügyelet, az egészséges körülmények biztosítása stb. területeire is kiterjed. A gondozás tartalma az erre rászoruló állapotától függ.”⁸⁰ A gondozási kötelezettség jogalapjáról a Btk. Kommentár szükségzavúan annyit jelöl meg, hogy „a gondozási kötelezettség alapja lehet a tartási szerződés is.” Horváth Tibor a gondozási kötelezettség négy jogi alapját különíti el anélkül, hogy azokat bővebben kifejtené: a) jogszabályi rendelkezésből, b) szerződésből, c) a sértett és az elkövető között fennálló személyes viszonyból, valamint d) a cselekményt megelőző konkludens tényekből fakadó jogalapok.⁸¹ Az általa megfogalmazott négy jogalap tekintetében csupán a szerződésből adódó gondozási kötelezettséggel értek személy szerint egyet, amely véleményem szerint a Ptk-ban rögzített tartási, életjáradéki, vagy öröklési szerződésből fakadhat. A jogszabályon alapuló gondozási kötelezettség tekintetében véleményem szerint azonban nincs olyan jogszabály, amely valódi gondozási kötelezettséget valaki számára előírná. Ugyanis jogszabályi előírás tekintetében elsősorban a Csjt. jöhet figyelembe, azonban az előzőekben kifejtettek alapján a Csjt. a gondozási kötelezettséget nem mondja ki, sőt a gondozás fogalmát is a tartás anyagi oldaláról közelíti meg. Jogszabályi előírások tekintetében pedig az olyan esetekben, amikor valaki foglalkozásánál fogva köteles a

⁷⁷ Btk. 196. §-a.

⁷⁸ Btk. 173. §-a.

⁷⁹ Jelen tanulmányom témájának aktualitását, jelentőségét látszik igazolni ez a tény is, hogy a Btk. kifejezetten kiemeli az időskorúakkal szembeni gondozás fontosságát.

⁸⁰ HORVÁTH TIBOR – KERESZTY BÉLA – MARÁZ VILMOSNÉ – NAGY FERENC – VIDA MIHÁLY: *A magyar büntetőjog különös része*. Korona kiadó. Budapest, 1999. 121. p.

⁸¹ HORVÁTH – KERESZTY – MARÁZ – NAGY – VIDA: 121. p.

gondozásra – például idősök otthonában –, meglátásom szerint nem a gondozás elmulasztásának törvényi tényállása alapján, hanem a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés törvényi tényállása szerint⁸² felelne, ha nem teljesíti gondozási kötelezettségét. Horváth Tibor által felsorolt utolsó két jogi alap – a sértett és az elkövető között fennálló személyes viszonyból, valamint a cselekményt megelőző konkludens tényekből fakadó jogalapok – úgy vélem, jogszabályi előírás hiányában, önkéntes alapon létrejövő jellegük nem alapozhatja meg a gondozás elmulasztásának törvényi tényállását.

A tartás elmulasztásának törvényi tényállása a tartási kötelezettség, a tartásra jogosultnak az ellátáshoz való jogának védelme érdekében született meg. A tartási kötelezettség megítélése tekintetében „a gyakorlatban a büntető hatóságok háttérjogszabályként kezelik a Csjt-t, holott a büntetőtörvény nem 'hivatkozta' külön a tényállásban.”⁸³ A Csjt. tartásra vonatkozó fogalmát – tartás anyagi kötelezettség-teljesítést – pedig röviden ismertettem már a Csjt. és az egyéni felelősség vizsgálata kapcsán. A Btk. pontosan a tartás anyagi kötelezettség-teljesítésének kikényszerítésére jött létre, „a kriminalizáció alapja nemcsak az eltartásra kötelezettekkel szembeni erkölcsi elvárás volt, hanem az is, hogy 1989 előtt reális lehetősége volt mindenkinek olyan jövedelemhez jutni, amellyel az eltartási kötelezettségének eleget tudott tenni.”⁸⁴ A Btk. értelmében a tartási kötelezettségnek vagy jogszabályon, vagy végrehajtható hatósági határozaton kell alapulnia. A Btk. Kommentár úgy rendelkezik, hogy a jogszabályi előírásokon a Csjt. szabályait kell érteni.⁸⁵ Nagy Ferenc a végrehajtható hatósági határozat tekintetében pedig rögzíti, hogy „végrehajtható hatósági határozatot rendszerint a polgári bíróságok, de más hatóság is hozhat.”⁸⁶

Összegző észrevételek. Összefoglalásként megállapíthatom, hogy az egyének önmagukért, és idős hozzátartozójukért vállalt felelősségének jogi alapja levezethető a Csjt., Ptk., és a Btk. szabályozási logikájából, valamint a Tbj. és a Szocvtv. rendelkezéseiből. Azonban a szociális jogi szabályozások valójában túlságosan semmitmondóak, és az egyéni (ön)gondoskodás nem teljesítésének nincsenek negatív jogkövetkezményei. Meglátásom szerint a Csjt., Ptk., valamint a Btk. egyéni felelősség tekintetében megfogalmazódó szabályai egyáltalán nem jelennek meg a szociális jogi jogszabályok, holott a jogrendszer egységességének gondolata értelmében ez érthetetlen. Úgy vélem, hogy az időskori gondozás komplex, jogi modelljének jövőbeli megszületésekor elengedhetetlenül szükséges ennek a koherenciának a megerősítése.⁸⁷ Ezzel megvalósulhatna az a

⁸² Btk. 171. §-a.

⁸³ LŐRINCZY JUDIT: *A tartás elmulasztása vétsége a jogalkalmazó szemével: gyakorlati problémák és de lege ferenda javaslat.* Kozma Sándor Emlékére meghirdetett tudományos szakmai pályázat 2008. kézirat, 7. p.

⁸⁴ LŐRINCZY: 3. p.

⁸⁵ Ezzel a megállapítással annak okán, hogy a Ptk. által szabályozott tartási, életjáradéki, vagy öröklési szerződésekre nézve a gondozás elmulasztásának törvényi tényállását kell alkalmazni, egyetértek.

⁸⁶ HORVÁTH TIBOR – KERESZTY BÉLA – MARÁZ VILMOSNÉ – NAGY FERENC – VIDA MIHÁLY: *A magyar büntetőjog különös része.* Korona kiadó, Budapest, 1999., 264. p. Ilyen „más hatóság” lehet például a gyámhatóság.

⁸⁷ Az Európai Unió tagországaiban a „long term care”-rendszerek kapcsán megfogalmazódó elvárás a közzsféra és a magánszféra felelősségének összekapcsolása e probléma megoldása tekintetében. Ugyanis az EU tagállamok nem gondolkodtak a köz- és magánszféra megoldásait ötvöző komplex rendszerben a gondozásra szoruló személyek gondozása tekintetében – a legtöbb kutatás és rendszer az állami szolidaritás/állami gondoskodás felé tolódott el –, holott csak így biztosítható a megfelelő védelem számukra. NICOLE KERSCHEN (coordinator) – JOZSEF HAJDU – GERHARD IGL – MARIE-EVE JOEL – KEES KNIPSCHER – IGOR TOMES: *Long-term care for older people.* Luxembourg, 2005. 3–4. p.

jogi komplex problémakezelés, amely segítségével az egyének jóval nagyobb felelősséggel viseltetnének a szociális kockázatok – így az időskori gondozás iránti szükséglet – kezelése tekintetében.

2.2.2. A finanszírozás kérdése

A finanszírozás kérdésköre tekintetében arra kívánok rámutatni, hogy a jövőbeli komplex, jogi rendszer megalkotásánál a finanszírozás hogyan alakulhatna. A rendszeralkotás tekintetében azért fontos a felelősség meghatározásával kezdeni – ahogy ezt korábbiakban röviden felvázoltam már –, mert a felelősség kérdésköréből levezethető a finanszírozás kérdése is. Mivel vegyes – állami és egyéni – felelősség mellett tettem le a voksomat, ezért véleményem szerint a finanszírozás kérdésköre az állam és az egyének finanszírozásának alábbi variációira terjedhet ki.

- *Önkéntes egyéni finanszírozáson alapuló rendszer:* Ebben a rendszerben az egyének felelőssége kétirányú. Egyfelől az egyéni (ön)gondoskodás elvére építve önkéntes pénztárak segítségével gondoskodnak saját, illetve hozzátartozójuk időskori gondozás iránti szükségleteiről. Az egyének felelősségének másik iránya pedig az időskori gondozás iránti szükséglet megelőzésében jelenik meg. Ebben a finanszírozási modellben az állam felelőssége háromirányú: egyfelől gondoskodnia kell arról, hogy az egyéneknél elegendő források maradjanak az önkéntes pénztári szolgáltatások megvásárlására, másfelől segélyezési ellátási rendszerben mint „ultima ratio” ellátást kell biztosítani olyan személyek számára, akik önhibájukon kívül kerülnek olyan helyzetbe, hogy ezt a gondoskodást nem képesek vállalni, harmadrésről erőteljes ellenőrzési rendszert kell kiépítenie.
- *Kötelező egyéni finanszírozáson alapuló rendszer:* Ebben a rendszerben az állam felelőssége két irányban jelenik meg. Egyfelől kötelező biztosításon alapuló rendszert kell megalkotnia és létrehoznia,⁸⁸ amely mellé állami garanciát társít. Az állami felelősség másik iránya az esetlegesen kiszorulók tekintetében a segélyezési rendszer létrehozatala és működtetése, erőteljes ellenőrzési rendszer kiépítése mellett. Az egyének felelőssége két irányban jelenik meg, mivel egyfelől részt kell venniük a kötelező biztosításban, másfelől az időskori gondozás iránti szükséglet elhárításában aktívan kell közreműködniük.

E rendszer hátrányaként jelenhet meg, ha finanszírozási szempontból jövedelemarányos járulékfizetésre alapozzák. A kötelező egyéni finanszírozáson alapuló rendszer tekintetében – véleményem szerint – nem a jövedelemarányos járulékbefizetési sémát kellene alkalmazni, sokkal inkább az egységes, fix összegű befizetéseket.⁸⁹ Mihályi Péter úgy nyilatkozik, hogy a kötelező biztosítási rendszer elvén működő modell „örökségbiz-

⁸⁸ Ez az elgondolás már kétszer felmerült – a Horn-kormány ideje alatt, valamint a 2002–2006-os kormányzati ciklus alatt – a szocialista kormány politikai tervei között.

⁸⁹ Németországban az ápolásbiztosítási rendszer kapcsán az AB 2001. áprilisában alapjaiban kérdőjelezte meg a rendszert és 2004-ig adott haladékos a rendszer átdolgozására, mert méltánytalannak ítélte, hogy a biztosítottak egységesen 1,7 százalékos járulékot fizessenek, függetlenül attól, hogy voltak, illetve vannak-e gyermekeik. A bíróság szerint ugyanis azok, akik gyermeket vállaltak és neveltek, tulajdonképpen egyéni hozzájárulást teljesítettek. MIHÁLYI PÉTER: *Ki kit ápoljon?* Élet és Irodalom. 2003. XLVII. évfolyam, 36. szám Elektronikus elérhető: <http://www.es.hu/index.php> [Letöltés dátuma: 2009. március 22.]

tosításként” funkcionál,⁹⁰ mivel a biztosítási rendszer a következő nemzedékekre hagyható örökséget védi. Érvelését azzal támasztja alá, ha nem lenne ilyen ellátás, akkor az idősök életük utolsó, hosszan elnyúló szakaszában gondozásra költenék az aktív életpályá során felhalmozott vagyon egy részét, ezáltal csökkentve fiatalabb nemzedékre hagyható örökség mértékét. A társadalom egésze szemszögéből viszont éppen az a méltánytalan, ha az örökös attól gazdagodik, hogy helyette a közösség fizeti az örökhagyó gondozását. Ezen gondolatmenettel nem értek egyet, mivel a társadalmi szolidaritásra épülő rendszerek összességére igaz lehetne ez az állítás, például a gyermek gondozása, vagy betegség, vagy öregségre létrehozott biztosítási típusú rendszerek esetében is.

Mindkét finanszírozási modellnek vannak előnyei és hátrányai, a választást közülük a mindenkori politikai akarat manifesztálja majd, hiszen az önkéntes egyéni finanszírozáson alapuló rendszer a liberális gondolkodás híveinek kedvezőbb, a kötelező egyéni finanszírozáson alapuló rendszer pedig inkább a szocialista felfogásnak kedvezhet. Bármelyik is kerülne kiválasztásra – véleményem szerint – egyfelől mindkét rendszernek szükségszerűen építenie kell az egyének megelőzésben játszott szerepére, másfelől az állannak a segélyezési ellátási rendszert csupán annyiban kell kiépíteni, hogy az éppen szükséges ellátásokat még biztosítsa, megvalósítva azt az általam elengedhetetlenül fontos alapelvet, hogy a szociális jogon belül az „ultima ratio” szerepét és ne többet töltsön be a segélyezési rendszer.

A finanszírozásnak nem elegendő megtalálni a működés finanszírozási modelljét, hanem biztosítani kell a társadalmi bizalom érvényesülését is. Györffy Dóra szerint „[r]övid távon lehetséges a fiskális konszolidáció egy alacsony bizalmi környezetben is, hosszú távon ez a társadalmi bizalom megszilárdítása nélkül az adócsalásra és a populizmusra való kísértés miatt csak egy nagyon erős külső kényszer általi konszenzus révén tartható fenn.”⁹¹

DÓRA LŐRINCSIK LAJKÓ

MULTIDISCIPLINARY FUTURE ASPECT OF ELDERLY CARE

(Summary)

Purpose of my study creating of a complex system on elderly care – using the vocational publications’ achievements and articles – which contains all solution that on the one hand curing current system’s defects, on the other hand giving some help the need of elderly care.

The future ways, trends were sorted to three main groups. The basic of my sorting was that possibility how to influence the need of elderly care – preventing of need, relieve the supply of need and managing of need.

⁹⁰ MIHÁLYI: <http://www.es.hu/index.php> [Letöltés dátuma: 2009. március 22.]

⁹¹ GYÖRFFY DÓRA: *Társadalmi bizalom és költségvetési hiány*. Közgazdasági Szemle, LIV. évf., 2007. március, 279. p.

Preventing of elderly care means that possibilities, arrangements which reduce need of care or the during of that need or ideally help to avoid the development of this need. I made this preventing for two sections – retain of health and retain public activity.

There are two ways to relive the supply of need. One way is about the personal condition which boosts the number of active aged population influencing the financing of elderly care. These possibilities are program of increasing child-number, urging of immigration and rolling back of illegal or hidden work. Other way is about the material conditions which helping the care – care by the state or care by non-state organizations – of elderly people with new technologic solutions

Managing of need signifies the legal methods of treating of elderly care. In my view there are two directions: correcting of present-day legal issues and creating of a new complex legal model.